

Χ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ *9 69 ΠΑΘ*
ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
928

ΕΚΔΟΤΗΣ. ΙΩΑΝ. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ
52 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ

5 69 ΠΑΒ
Δημητρακοπούλου (Χ.)

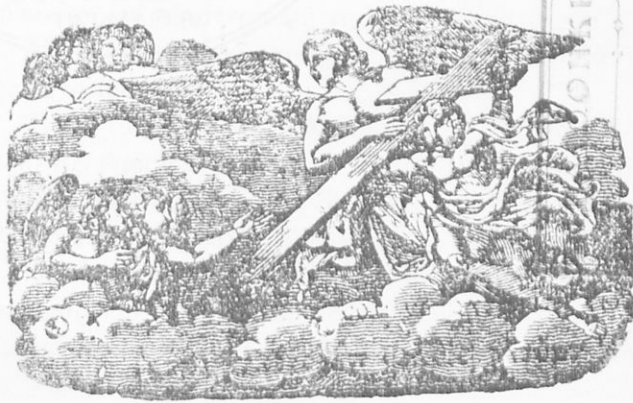
Χ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Δημοδιδασκάλου-Εισηγητού
έν τῷ Πρωτότυπῳ τοῦ Μαρσαλείου Διδασκαλείου

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ε' ΚΑΤΗΧΗΣΗ

ΕΧΕΙ ΤΗΝ ΥΛΗ ΠΟΥ ΟΡΙΖΕΙ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΓΡΑΜΜΕΝΗ ΜΕ ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΔΙΔΑΧΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟ

Βιβλιοπωλείον Τ. Σιδέρη.
αδ. ζεύθ. εισαγ. 1343 του έτους 1932

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ
52, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ
1932

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
928

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει την υπογραφή του κ. Χ. Δημητράκου και τη σφραγίδα του εκδότη.

ΤΥΠΟΙΣ "ΕΡΜΟΥ",
ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ 28 - ΑΘΗΝΑΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὰ *θρησκευτικά βιβλία*, πὸν παρακολοῦθήσαμε ὡς τώρα εἶναι:
Α' *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη*, πὸν μᾶς ἐδίδαξε τὶς πρῶτες πηγὲς τῆς
θρησκείας μας.

Β' *Ἡ Καινὴ Διαθήκη*, πὸν μᾶς ἐδίδαξε τὴν ἴδρυσή τῆς θρη-
σκείας μας.

Γ' *Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, πὸν μᾶς ἐδίδαξε τὴ διάδοσιν,
ἐξάπλωσιν καὶ τὴ στερέωσίν της.

Δ' *Ἡ Λειτουργικὴ*, πὸν μᾶς ἐδίδαξε τὸν τρόπο τῆς πνευματι-
κῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ.

Τώρα τὸ Ε' βιβλίον, ἡ *Κατήχησις* θὰ μᾶς *κατηχήσῃ* (θὰ μᾶς δι-
δάξῃ) τὶς βασικὰς ἀλήθειαι, ἐπάνω εἰς τὶς ὁποῖαι στηρίζεται ἡ πί-
στις μας εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καθὼς τὴν παραδέχεται ἡ
Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

Οἱ ἀλήθειαι, μὲ τὶς ὁποῖαι ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία φωτίζει
τὸν ἄνθρωπον, ἢ εἶναι σκορπισμέναι καὶ γεμίζουσι τὰ βιβλία τῆς
Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἢ ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον
τῆς *Ἱερᾶς Παραδόσεως*.

Δὲ θάταν καθόλου εὐκόλον σὲ κάθε Χριστιανὸν νὰ τὶς μελε-
τήσῃ, νὰ τὶς τακτοποιήσῃ, νὰ τὶς κατατάξῃ σὲ σειρὰς καὶ νὰ τὶς
ἔξη πρόχειρας. Φαίνεται λοιπὸν καθαρὰ ἡ ἀνάγκη νὰ πάρῃ κάθε
Χριστιανὸς *εἰδικὰ μαθήματα* γιὰ τὶς ἀλήθειαι τῆς θρησκείας του.
Αὐτὴ ἡ *εἰδικὴ διδασκαλία* γιὰ τὶς ἀλήθειαι τῆς Χριστιανικῆς θρη-
σκείας λέγεται *Κατήχησις*.

Οἱ βασικὲς ἀλήθειες, ποὺ στεριώνουνε κι ὀλοκληρώνουνε τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα κάθε ἀληθινοῦ Χριστιανοῦ εἶναι κεῖνες, ποὺ ὀρίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν *Α΄ ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς Κορινθίους* (*Α΄ κεφ. ΙΙ΄ ἔδ. 13*) μὲ τὰ λόγια: «*τῶν δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη· τὰ τρία ταῦτα*».

Λέγοντας λοιπόν, πὼς θὰ μάθουμε τίς βασικὲς ἀλήθειες, ποὺ στηρίζουνε τὸ θρησκευτικὸ μας αἶσθημα, φτάνουμε στὴ θέση νὰ καταλάβουμε, πὼς πρέπει νὰ μάθουμε:

τὶ πρέπει νὰ πιστεύουμε.

τὶ πρέπει νὰ ἐλπίζουμε.

τὶ πρέπει ν' ἀγαπᾶμε.

Ἔτσι ἐρχόμαστε νὰ χωρίσουμε τὴ Κατήχησι σὲ τρία μέρη:

Ἐνα κεῖνο, ποὺ μᾶς ὀρίζει (*μᾶς δογματίζει*) τί πρέπει νὰ πιστεύουμε: τὸ *Δογματικὸ*.

Δεύτερο κεῖνο, ποὺ μᾶς δείχνει τί πρέπει νὰ ζητᾶμε καὶ νὰ ἐλπίζουμε.

καὶ Τρίτο κεῖνο, ποὺ μᾶς μαθαίνει τί πρέπει ν' ἀγαπᾶμε: τίς ἐντολές.

Τὰ δυὸ τελευταῖα μέρη ἀποτελοῦν τὸ Ἠθικὸ μέρος τῆς Κατηχήσεως.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ε' ΚΑΤΗΧΗΣΗ

Α' ΜΕΡΟΣ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟ

§ 1. ΤΙ ΕΞΕΤΑΖΕΙ ΤΟ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ

Ἡ Κατήχηση θὰ μᾶς διδάξῃ τίς βασικὲς ἀλήθειες, ἐπάνω στὶς
ἴσποτες στηρίζεται ἡ πίστις μας στὴ
Προκαταρκτικὲς γνώσεις. **Χριστιανικὴ Θρησκεία**, καθὼς τὴν
παραδέχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

Ἔτσι εἶναι φανερὴ ἡ ἀνάγκη νὰ λυθοῦν πρῶτα οἱ ἀπορίες :

α' Τί εἶναι Πίστις ;

β' Τί εἶναι Θρησκεία ;

γ' Τί εἶναι Χριστιανικὴ Θρησκεία ;

δ' Τί εἶναι Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ;

ε' Τί εἶναι Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ;

ς' Ποιὲς εἶναι οἱ πηγὲς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας ;

Κι ἔπειτα νὰ ἰδοῦμε ποιὰ εἶναι τὰ Δόγματα τῆς Θρησκείας μᾶς.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅσο κι ἂν ἔμεινε μοναχὸς κι ἔρημος στὴ ζωὴ, ὅσο
κι ἂν στενοχωρήθηκε, σὲ καμμιά περί-
α' Τί εἶναι Πίστις. σταση δὲν ἐπίστεψε πὼς ἐχάθηκε ! Κάτι

τὸ ἐσωτερικό, κάτι τὸ ἀνεξήγητο, τὸν ἀνάγκασε, καὶ πάντα τὸν ἀναγκάζει νὰ πιστεῦν, πὼς ὑπάρχει μιὰ δύναμη, ποὺ τὸν ἐπιβλέπει, ποὺ τὸν προσέχει, ποὺ τὸν συμπονεῖ, ποὺ θὰ τὸν σώσῃ. Καὶ στὴ δύναμη

αυτή, τὴν ἀόριστη, στρέφει πάντα τὸ νοῦ του! στή δύναμη αὐτὴ κάνει τὶς μυστικὲς προσευχὲς του! στή δύναμη αὐτὴ ἀφιερώνεται! στή δύναμη αὐτὴ πιστεύει!

Δαιμόνιο ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοὶ μας αὐτὴ τὴν ὑπεράνθρωπη δύναμη, αὐτὴ τὴν ἀνεξήγητὴ **Ἰδέα!**

Θεό, τὴ λέμε ἡμεῖς σήμερα. Καὶ πιστεύουμε ἐλόψυχα στὴν ὑπαρξὴ καὶ στὴ δύναμη τῆς Ἰδέας αὐτῆς, κι ἄς μὴν τὴ βλέπουμε μὲ τὰ φυσικὰ μας μάτια· κι ἄς μὴ μπορούμε νὰ τῆς κάμουμε σωστὸν ἔλεγχον!

Αὐτὸ τὸ αἶσθημα—τὸ ἔμφυτο—ποῦ ἔχει κάθε ἄνθρωπος· αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἢ ἐσωτερικὴ, ποῦ τὸν κάνει νὰ ἐλπίζει καὶ νὰ πιστεῖ, πὼς ὑπάρχει κάτι τὸ ἀνώτερον· κάτι τὸ ὑπεράνθρωπον· κάτι τὸ ἰσχυρὸ καὶ παντοδύναμον, ποῦ δὲν τὸ βλέπει, μὰ ὅμως τὸ νοιῶθει, αὐτὸ εἶναι **Πίστη!**

Ὁ ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν, ὁ Παῦλος, λέει: **Πίστις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.** Δηλ. «Πίστη εἶναι ἡ ὑπαρξὴ πραγμάτων, ποῦ γεμίζουν τὶς ἐλπίδες μας· πίστη εἶναι ἡ ὑπαρξὴ πραγμάτων, ποῦ εἴμαστε βέβαιοι, πὼς ὑπάρχουν! κι ἄς μὴν τὰ βλέπουμε» (1).

Πίστη καὶ **γνώση** ἔχουν διαφορά.

Ἄμα λέμε **ἔχουμε γνώση γι' αὐτὸ τὸ πράμα,** θέλουμε νὰ εἰποῦμε, πὼς τὸ βλέπουμε, τὸ ἐννοοῦμε, τὸ καταλαβαίνουμε ἢ τὸ συμπεραίνουμε ἀπ' ἄλλα ὅμοια μ' αὐτό· ὁ νοῦς μας τέλος πάντων τὸ χωράει. Ἄμα λέμε, **ἔχουμε πίστη σ' αὐτὸ τὸ πράμα,** θέλουμε νὰ εἰποῦμε, πὼς κι ἂν δὲν τὸ βλέπουμε ὅμως ἡ σκέψη μας τὸ βρίσκει γιὰ σωστὸ καὶ ἡ καρδιά μας τὸ αἰσθάνεται γι' ἀληθινό.

Ἡ πίστη εἶναι τὸ θεμέλιο στὴ Χριστιανικὴ Θρησκεία. «**Ὅποιος δὲν πιστεύει δὲν ἐννοεῖ**», ἔλεγε ὁ Προφήτης Ἡσαΐας (2). Καὶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ μας τὸ ἴδιο γίνεται. Ὁ γεωργὸς δὲ θὰ κουραζέταν, ἅμα δὲν ἐπίστευε, πὼς θὰ πάρῃ καρπὸ. Οἱ θαλασσινοὶ δὲ θὰ ἐμπι-

1. Βλ. Ἀποστόλου Παύλου: Ἐπιστολὴ πρὸς Ἑβραίους ΙΑ'—1.

2. Βλ. Ἡσαΐου Κεφ. Ζ'—9.

στεύονταν σὲ μιὰ μικρὴ ξύλινη βάρκα μέσα στὸ ἀτέλειωτο πέλαγος. Ὁ ἄνθρωπος γενικὰ δὲ θὰ ἀναλάβαινε καὶ δὲ θὰ τολμοῦσε τὸ κάθε τι, δίχως νάχη πίστη σὲ μιὰ δύναμη Ὑπέρτερη, στὸ Θεό.

Θρησκεία εἶναι ἡ ἀκλόνητη πίστη, πὼς ὑπάρχει κάποια Δύναμη μὲ μεγάλη ὑπεροχὴ καὶ ἀνωτερότητα, κάποια ὑπεράνθρωπη Δύναμη, ποὺ δίνει τὸ γενικὸ ρυθμὸ στὴ ζωὴ τοῦ κόσμου !

Οἱ πρωτόπλαστοι καὶ οἱ ἀπόγονοί τους ἐπίστευαν ἓνα καὶ μόνον ἀληθινὸ Θεό, δημιουργὸ καὶ κυβερνήτη τοῦ κόσμου· τοὺς τὸν ἐφανέρωσε ὁ Ἀδάμ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν ἐλάτρευσαν ! Ἀργότερα, ἅμα γίνηκαν πολλοί, καὶ ἐχωρίστηκαν σὲ πολλοὺς λαοὺς, ἐλησμόνησαν τὸν ἀληθινὸ Θεό, καὶ διαμόρφωσαν διάφορους θεοὺς. Ὅμως κανένας λαὸς δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ πιστεῦη, πὼς ὑπάρχει μιὰ—κάποια—ἀνώτερη δύναμη, ποὺ κυβερνάει τὸν κόσμο. Καὶ στὴ δύναμη αὐτὴ ἀφιέρωνε ἀνέκαθεν ὁ ἄνθρωπος τὴ σκέψη του καὶ πρόσφερνε τὶς θυσίαις του.

Ὁ Σοφοκλῆς, ἀρχαιότατος Ἑλληνας συγγραφέας, λέει : « Ἡ Θρησκεία δὲν εἶναι τίποτε σημερινὸ ἢ χθесινὸ, εἶναι κάτι αἰώνιο, ποὺ κανεὶς δὲν ξέρει πότε πρωτοφάνηκε » (1). Ὁ Πλούταρχος, ἄλλος ἀρχαῖος Ἑλληνας συγγραφέας, ἔλεγε : « Μπορεῖς νὰ ἰδῆς πόλεις χωρὶς φρούρια, ἀνθρώπους δίχως βασιλιά, κόσμος δίχως γράμματα καὶ κατοικία, λαοὺς δίχως νομίματα, ἔθνη δίχως θέατρα καὶ γυμναστήρια, μὰ λαὸ ἄθρησκο, οὔτε εἶδε οὔτε θὰ ἰδῆ κανεὶς ποτέ » (2).

Ἄν ἐξετάσουμε τὸ τι λατρεῖει κάθε λαὸς γιὰ Θεό, θὰ φτάσουμε νὰ ξεχωρίσουμε τὶς σημερινὲς θρησκείαις σὲ δύο μεγάλες τάξεις :

Α' Πολυθεϊστικές,

Καὶ Β' Μονοθεϊστικές.

1. « Σοφοκλέους - Ἀντιγόνη » : Στ. 456—457.

2. « Πλούταρχος πρὸς Κολώνην ».

Α' **Πολυθεϊστικές θρησκείες** λέμε, πώς έχουν οι άνθρωποι, που λατρεύουν πολλούς Θεούς. Οι θρησκείες αυτές έχουν χαρακτήρα τοπικό ή φυλετικό. Υπάρχουν σήμερα 800 περίπου εκατομμύρια ανθρώπων, που είναι παραπλανημένοι και πιστεύουν σε πολλούς θεούς.

Απ' τις πολυθεϊστικές θρησκείες σπουδαιότερες είναι :

1) **Ο Βουδισμός** : 500 εκατομμύρια πιστεύουν στο **Βουδισμό**. (Κίνα - Θιβέτ - Κορέα - Ιαπωνία - Ινδοκίνα - Κεϋλάνη). Η θρησκεία αυτή αρνείται το θεό και λατρεύει το Βούδα (1), θεοποιεί άσχημαντα πράγματα, έχει άπειρους θεούς και προσευχές.

2) **Ο Βραχμανισμός** (2) : 200 εκατομμύρια (Ινδοστάν) πιστεύουν. Παραδέχεται ή θρησκεία αυτή τρεις δυνάμεις. Θεό δημιουργό (**Βράχμα**), Θεό συντηρητή (**Βισνού**), και θεό εξολοθρευτή (**Σίβα**), και πολλούς κατώτερους θεούς και πνεύματα αγαθά και δαιμονικά.

3) **Ο Φετιχισμός** (3) : 100 εκατομμύρια (Αφρική) πιστεύουν είναι θρησκεία μαγική· πιστεύει πώς σε αντικείμενα άψυχα μπορεί να υπάρχει πνεύμα (π.χ. σ' αυτή ή σε κείνη την πέτρα· στο δοχείο, στο φτερό, στο ύφασμα, στο κουτάκι, στο δόντι ζώου, στο έλεφαντόδοντο, σ' ένα ξόανο, σ' ένα μέταλλο).

Οι πολυθεϊστικές θρησκείες δεν είναι αληθινές.

Β' **Μονοθεϊστικές θρησκείες**: Μονοθεϊστικές λέγονται οι θρησκείες, που διδάσκουν πίστη και λατρεία στον ένα και μόνο αληθινό Θεό. Οι θρησκείες αυτές έφανερώθηκαν (**άποκαλύφθηκαν**) στους ανθρώπους απ' το Θεό, κι όχι σ' όλους τους ανθρώπους, γιατί όλοι δεν ήταν ικανοί να έννοήσουν τή θεία αποκάλυψη. Ο Θεός λοιπόν μεταχειρίστηκε ιδιαίτερους διαλεχτούς κήρυκες για τήν **άποκάλυψή Του**, κι αυτοί τή μετάδωκαν σ' όλη τήν οικουμένη.

1. **Βούδας**—άνθρωπος φωτισμένος—Σοφός αρχηγός και ιδρυτής τής θρησκείας του.

2. **Βράχμα**—θεϊός λόγος—δύναμη μαγική—Δημιουργός. **Βραχμάναι**=βιβλία με αγάλια κι έρμηνείες. **Βραχμάνες**=ιερείς.

3. **Φετιχ** = ειδώλο, πράμα δίχως αξία.

Αυτὸ εἶναι οἱ Μονοθεϊστικὲς θρησκείαι : Ἡ **Ἰουδαϊκὴ** καὶ ἡ **Χριστιανικὴ**.

α' Τὴν **Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν** τὴν ἀποκάλυψε ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν Ἀδάμ, μὲ τὸ Νῶε, μὲ τὸν Ἀβραάμ καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸ Μωϋσῆ. Ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία ἔκαμε τὴν κατάλληλην προετοιμασίαν τοῦ κόσμου γιὰ νὰ δεχτῆ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

β' Τὴν **Χριστιανικὴν θρησκείαν** τὴν ἐφάνερωσε στὸν κόσμο ὁ Ἰδιὸς ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὴν ἐξάπλωσαν στὴν Οἰκουμένη οἱ Ἀπόστολοι καὶ τὴν ἐστερέωσαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μὲ τίς διδασκαλίαις τους καὶ οἱ ἅγιοι καὶ οἱ μάρτυρες μὲ τὸ αἷμα τους.

Υπάρχει καὶ **τρίτη μονοθεϊστικὴ θρησκεία, ὁ Μωαμεθανισμός**. Στὴ θρησκεία αὐτὴ πιστεύουν σήμερον κάπου 300 ἑκατομμύρια.

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ **Μωαμεθανισμοῦ** ἢ **Ἰσλαμισμού** ἢ **Μουσουλμανισμοῦ** (1) πιστεύουν :

α') Ἐνα καὶ μόνο θεὸ παντοδύναμο·

β') Τὸν Μωάμεθ ἀληθινὸ καὶ τελευταῖον προφήτην καὶ ἀπόστολον τοῦ Θεοῦ·

γ') Τὸ **Κοράνιο** γιὰ τὴν τελειότερη καὶ τὴν τελευταία βίβλον, ποὺ ἔχει τὴν θεῖαν ἀποκάλυψιν ἀπαράλλαχτα καθὼς τὴν εἶπε τάχα στὸ Μωάμεθ ὁ ἄγγελος Γαβριήλ·

δ') Πῶς ὁ Θεὸς ἔχει γραμμὴν τὴν διάρκειαν κάθε πράγματος σ' αὐτὸ τὸν κόσμο· ἔχει ὀρισμένη καὶ τὴ ζωὴν καθενὸς καὶ ἔλα εἶναι **πεπρωμένα**·

ε') Ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ θεϊκὴν ἀνταπόδοσιν στὶς πράξεις τοῦ καθενός, καὶ

ς') Πιστεύουν στοὺς προφήτας, στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς διαβόλους.

Σύμφωνα μὲ μιὰ θεωρίαν τοῦ Κορανίου, κάθε παιδί στὸν κόσμο γεννιέται Μουσουλμάνος καὶ οἱ γονεῖς του φταῖνε, ποὺ τοῦ ἀλλάξουν τὴν πίστη του !

1. **Μουσουλμανισμός** = σύνολο πιστῶν.

Ὁ Μωάμεθ ἀπ' τὴν Ἀραβία, στὰ 600 μ. Χ., ἱδρυσε αὐτὴ τὴ θρησκεία, ποὺ εἶναι μίγμα τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῆς εἰδωλολατρίας ἀκόμη.

Χριστιανικὴ Θρησκεία εἶναι ἡ συμπλήρωση καὶ τελειοποίηση τῆς Ἰουδαϊκῆς Θρησκείας, ποὺ γίνηκε ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό. Ὁ ἴδιος εἶπε: «δὲν ἤρθα νὰ καταργήσω τὸ Μωσαϊκὸ νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω» (1).

Τὸ ἀληθινὸ γνῶρισμα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας εἶναι ἡ Πνευματικὴ τῆς ὑπόστασης· ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπε: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας Αὐτὸν ἐν Πνεύματι καὶ Ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν». (2). Δηλ. «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν μὲ πνεῦμα καὶ μ' ἀλήθεια».

Οἱ βασικὲς τῆς ἐντολῆς εἶναι:

α') «*Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου*».

β') «*Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν*».

«*Ἐν ταύταις ταῖς δυοῖν ἐντολαῖς ὁ νόμος ὅλος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται*», λέει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Δηλ. νὰ ἀγαπᾶς, ἄνθρωπε, τὸ Θεὸ σου ἀπ' ὅλη σου τὴν καρδιά, καὶ ἀπ' ὅλη σου τὴν ψυχή, καὶ ἀπ' ὅλη τὴ δύναμη σου καὶ ἀπ' ὅλη τὴ σκέψη σου· ν' ἀγαπᾶς καὶ τὸν κάθε ἄνθρωπο ὡς τὸν ἑαυτὸ σου». Σ' αὐτὰς τὶς δυὸ ἐντολῆς στεριώνονται ὅλος ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ Προφῆτες (3).

1. Βλ. Εὐαγγέλ. «*Κατὰ Ματθαῖον*» Ε'—17.18.

2. Βλέπε «*Καινὴ Διαθήκη*» σελ. 60.

3. Βλ. Εὐαγγ. «*Κατὰ Ματθαῖον*» ΚΒ.—36.41.

Τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πίστευαν στὸ Θεὸ ὀνομάστηκε, καθὼς εἶδαμε στὴν Ἑκκλησιαστικὴ Ἱστορία, **Ἑκκλησία**. Ἑκκλησία εἶναι τὸ ἔμφυχο σύνολο πιστῶν κι ὄχι ὁ ναὸς (τὸ χτίριο). Καθὼς εἶδαμε στὴν ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' τοὺς πρώτους αἰῶνες οἱ Χριστιανοί, κληρικοί καὶ λαϊκοί, κρατοῦσαν ὑποδειγματικὴ ἀγάπη κι ἀφοσίωση μεταξύ τους. Ἡ ζωὴ τους ἦταν κοινή· τίποτε δὲν τοὺς ξεχώριζε· σκάνταλο προκαλοῦσε στοὺς ἐθνικοὺς καὶ στοὺς εἰδωλολάτρεις ὁ ἀδερφικὸς σύνδεσμος, ποὺ χαραχτήριζε τίς σχέσεις τῶν Χριστιανῶν· καὶ κατηγορήθηκαν μύρια γύρω ἀπ' τίς ἀδερφικὲς τους σχέσεις! καὶ προδοσίαι καὶ συνωμοσίαι κι ἀντεθνικὲς ἐνέργειαι! κι ἐπλήρωσαν ὄχι λίγες φορές οἱ πρῶτοι Χριστιανοί μὲ τὸ κεφάλι τους τίς ἀδερφικὲς τους σχέσεις!

Μὰ ἕως τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν, ἡ **Χριστιανικὴ Ἑκκλησία**, κρατιώταν ἀδιάσπαστη· ὁ σύνδεσμός της ποῦθενά δὲ ράγιζε! κι ἀφοσιωμένοι φρόντιζαν νὰ διαδώκουν τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ στὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης!

Ἀπ' τὸν 8ο αἰῶνα οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίαι καὶ οἱ ταπεινὲς φιλοδοξίαι ἔκαμαν ν' ἀτονήσουν τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ (!) « ὅστις θέλει πρῶτος ἡμῶν γενέσθαι ἔσται πάντων διά-

κονος», (δηλ. ὅποιος θέλει νὰ εἶναι πρῶτος πρέπει νὰ γίνῃ ὄλων δούλος) καὶ «ἐν τούτῳ πάντες γνώσκονται, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἀλλήλοις», (δηλ. ἀπ' αὐτὸ θὰ νοιώσουν ὅλοι πῶς εἶστε δικοί μου μαθητῆς, ἂν ἔχετε ἀγάπη μεταξύ σας) (2).

Καί... ἔπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια (στὰ 867) ἡ Δυτικὴ (ἢ Παπικὴ ἢ Ρωμαϊκὴ ἢ Καθολικὴ) ἐκκλησία ἀποσχίστηκε (ξεχωρίστηκε) ἀπ' τὴν Ἑκκλησίαν.

1. Εὐαγγ. «κατὰ Ἰωάν.» Π. 15.

2. Εὐαγγ. «κατὰ Ἰωάν.» Π. 35.

Ἡ Δυτικὴ καὶ οἱ ἄλλες, ποὺ ἀργότερα ἀποσχίστηκαν ἀπ' αὐτή, (Διαμαρτυρόμενοι - Καλθινισταί - Ἀγγλικανοί) ἐνόθεψαν, ἐκιβδήλεψαν τὴν Ἀληθινὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν (1).

Ἡ Ἀνατολικὴ ἀπόμεινε πιστὴ στὴς διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ στὴν ἱερὰ Παράδοση καὶ γι' αὐτὸ λέγεται **Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία** (ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν πολλὲς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες).

Οἱ γνώσεις, ποὺ ἔχει, καὶ πρέπει νὰ ἔχει κάθε Ὁρθόδοξος Χριστιανός, πηγάζουν ἀπ' τὴν **Ἁγία Γραφή** καὶ ἀπ' τὴν **Ἱερὰ Παράδοση**. Γι' αὐτὸ λέμε, πὼς ἡ **Ἁγία Γραφή** καὶ ἡ **Ἱερὰ**

Παράδοση εἶναι οἱ πηγὲς τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Θεησκείας.

1. ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

Ἁγία Γραφή - ἢ **Ἁγίες Γραφές** - ἢ **Ἱερὰ Βίβλος** λέγονται, μ' ἓνα ὄνομα, τὰ ἱερὰ βιβλία, ποὺ εἶναι γραμμένα μὲ θεϊκὴ ἔμπνευση (**θεόπνευστα**), ποὺ εἶναι συνταγμένα μὲ τὴ φώτιση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (**Πνευματικά**). Στὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι γραμμένες οἱ θελήσεις καὶ οἱ ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ φανερώνεται ποῖο εἶναι τὸ Ἅγιο Θέλημα τοῦ Θεοῦ (**Ἀποκάλυψη**).

Οἱ Ἁγίες Γραφές ἀπαρτίζονται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, ποὺ γράφτηκαν σὲ διάφορες ἐποχές. Γενικὰ τὰ ξεχωρίζουμε σὲ βιβλία, ποὺ γράφτηκαν πρὸ Χριστοῦ καὶ σὲ βιβλία, ποὺ γράφτηκαν μετὰ Χριστόν. Τὰ πρῶτα τὰ ὀνομάζουμε **Παλαιὰ Διαθήκη**, καὶ τὰ δεύτερα **Καὶνὴ Διαθήκη**.

1. Βλ. ἐκκλ. ἱστορία σελ. 102-126. Ἐκεῖ φαίνεται ποῖα διαμόρφωση πῆραν οἱ ἐκκλησίες ἔπειτα ἀπ' τὸ σχίσμα καὶ ποῖα εἶναι ἡ σημερινή τους μορφή.

Α' Παλαιά Διαθήκη.

Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι 46¹· τὰ χωρίζουμε σέ τρεῖς σειρές : **Ἱστορικά - Διδαχτικά - Προφητικά.**

Ἡ Παλαιά Διαθήκη γράφει τὸ ἱστορικὸ τῆς ἀρχαίας συμφωνίας, τοῦ ἀρχαίου δεσμοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ὁ Θεὸς ζητοῦσε πίστη καὶ ὑπακοή στὸ **Θεῖο Νόμο** καὶ ὑποσχόταν τὴ **θεϊκὴ του προστασία**· ὑποσχόταν ἀκόμη νὰ στείλῃ στὸν κόσμο **Σωτῆρα** καὶ ἡ Παλαιά Διαθήκη προπαρασκεύασε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν ὑποδοχὴ του.

Τὰ ἱστορικά : ἀποτελοῦνε τὴ βάση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο ἀναπτύχτηκε ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία· εἶναι 23. Τὰ πέντε : **Γένεση - Ἔξοδο - Λευϊτικὸ - Δευτερονόμιο - Ἀριθμοὶ** λέγονται μ' ἓνα ὄνομα **πεντάτευχο** καὶ εἶναι ἔργο τοῦ Μωϋσῆ. Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τὰ ὀνομάζει συνολικὰ **«Νόμο τοῦ Μωϋσέως»** (1).

Ἡ Γένεση περιγράφει τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, τὴν ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοὺς τύπους τῆς εὐσεβείας· στοὺς πρώτους καιροὺς· τὰλλα 4 γράφουν γιὰ τὸ Θεῖο Νόμο, γιὰ τὶς περιπέτειες τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μωϋσῆ.

Τὰ ἄλλα 18 εἶναι : τὸ βιβλίον **Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τῶν Κριτῶν, τῆς Ρούθ, 4 τῶν Βασιλειῶν, 2 τῶν Παραλειπομένων, 2 τοῦ Ἔσδρα, τοῦ Νεεμίου, τῆς Ἑσθῆρ, τῆς Ἰουδίθ, τοῦ Τωβίτ, καὶ 3 τῶν Μακκαβαίων,** ποὺ γράφουν γιὰ τὶς διάφορες δοκιμασίες, τὶς περιπέτειες, τὶς θεῖες τιμωρίες ἢ τὶς δόξεις τῶν Ἰσραηλιτῶν.

Τὰ διδαχτικά : εἶναι 7. **Ἡ Βίβλος τοῦ Ἰώβ, τὸ Ψαλτήριον, οἱ Παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ Ἔσμα τῶν Ἀσμάτων, ἡ Σοφία τοῦ Σολομῶντος, ἡ Σοφία Σειραχ.** Γράφουν γιὰ τὴν ἱστορία τῆς μοναδικῆς ὑπομονῆς τοῦ Ἰώβ, τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, τὰ ἠθικὰ γνωμικὰ (**παροιμίαι**) τοῦ Σολομῶντος, τὴ ματαιότητα τοῦ κόσμου, τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ στοὺς Ἰουδαίους, ἐγκώμια τῆς σοφίας, ἠθικὲς συμβουλές.

1. «Λουκᾶ» Κλ. 44.

Τὰ προφητικά : εἶναι τῶν 4 **Μεγάλων Προφητῶν** (Ἡσαΐα, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ) καὶ τὸ **Δωδεκαπρόφητον** ἢ βιβλία τῶν 12 μικροτέρων προφητῶν (1), ποὺ γράφουν, πῶς οἱ προφῆτες παρατηροῦσαν μ' αὐστηρότητα βασιλιάδες καὶ ἱερεῖς καὶ λαὸ γιὰ τὴν ἀσέβειά τους καὶ πῶς προφήτεψαν, πῶς θάρθη ὁ **Μεσίας** νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπ' τὴ σκλαβιὰ τῆς ἁμαρτίας.

Ἄλλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (ἐκτὸς ἀπὸ δυό, τοῦ Ἑωθίου καὶ τῆς Ἑσθῆρ, ποὺ γράφτηκαν στὴν **Ἀραμαϊκὴ** (2) καὶ 2 τῶν Μακκαβαίων — ποὺ γράφτηκαν στὴν Ἑλληνικὴ) γράφτηκαν στὴν Ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Τὰ μετὰφρασαν στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα 72 Ἑλληνιστὲς Ἰουδαῖοι τῆς Αἰγύπτου. Ἡ μετὰφραση γίνηκε λίγο καιρὸ πρὸ Χριστοῦ στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα **«Μετὰφραση τῶν Ο'»**, δηλ. μετὰφραση τῶν 70» (3).

Β' Καινὴ Διαθήκη.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη γράφει γιὰ τὸ **νέο δεσμὸ** Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, δείχνει πῶς ἔστειλε ὁ Θεὸς στὸν κόσμον τὸ **Σωτῆρα-Χριστό**, ποὺ μᾶς ἐχάρισε τέλειο κι ἀκριβέστατο ὑπόδειγμα, γιὰ τὰ καθήκοντά μας ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ κι ἀπέναντι τοῦ πλησίον.

Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι 27· τὰ χωρίζουμε σὲ τρεῖς σειρές : **Ἱστορικά - Διδαχτικά - Προφητικά.**

Τὰ ἱστορικά : Τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι 5· **τὰ Εὐαγγέλια** καὶ οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων· **τὰ Εὐαγγέλια** εἶναι

1. Ἰωάνη—Ἀρῶς—Μιχαίας
Ἰωήλ—Ἰεζεκιῆ—Ἰωνᾶς
Ναούμ—Ἀδακοῦμ—Σοφονίας
Ἄγγατος—Μαλαχίας—Ζαχαρίας.

2. Ἀραμαϊκὴ=γλῶσσα ποὺ μιλοῦσαν τὰ παλιὰ χρόνια στὴν **Ἀραμαία** (δηλ. στὴ Συρία καὶ Μεσοποταμίαν).

3. Ἡ παράδοση λέει πῶς οἱ μετὰφραστὲς ἦταν 72. Ο=70. Ἐγράψαν ὁμοῦ 70 κι ἔχιν 72 γιὰ νὰ στραγγυλέψουν τὸν ἀριθμὸ.

τέσσερα. Τὸ «κατὰ Ματθαῖον» τὸ «κατὰ Μάρκον» τὸ «κατὰ Λουκᾶν» καὶ τὸ «κατὰ Ἰωάννην» ὀνομάστηκαν *εὐαγγέλια* γιατί ἀληθινὰ δὲν ὑπάρχει ἄλλη πῦρ εὐχάριστη ἀγγελία ἀπ' τὴν ἀγγελία γιὰ τὴν αἰώνιο σωτηρία μας, ποὺ περιγράφεται σ' αὐτά. Καθένας ἀπ' τοὺς τέσσερες εὐαγγελιστὲς ἔγραψε γιὰ τὴ θεία γέννηση τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὴ ζωὴ του στὴ Γῆ, γιὰ τὰ θαύματά του, γιὰ τὴ διδασκαλία του, γιὰ τὸ μαρτυρικό του θάνατο, γιὰ τὴ δοξασμένη του Ἀνάσταση καὶ γιὰ τὴν Ἀνάληψή του στοὺς Οὐρανοὺς. Καθένας ἔγραψε σύμφωνα μὲ τὸ δικό του χαραχτήρα, ἀλλοῦ συνοπτικά κι ἀλλοῦ μὲ λεπτομέρειες· μὰ ὅμως καὶ οἱ τέσσερες ἀποδίνουν γενικὰ μὲ μεγάλη ὁμοιομορφία τὸ *θεῖο ἔργο*. Καὶ οἱ τέσσερες περιγραφὲς ἀπαρτίζουν τὸ «*Ἱερό Εὐαγγέλιο*» τῶν Χριστιανῶν.

Οἱ «*Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*» ἐγράφησαν ἀπ' τὸν Ἀπόστολο κι Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ. Τὸ βιβλίον αὐτὸ περιγράφει τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ προπάντων τοῦ Παύλου, τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν.

Τὰ διδαχτικά : εἶναι 21 ἐπιστολές, ποὺ στάλθηκαν ἀπ' τοὺς Ἀποστόλους, σὲ λαοὺς ἢ σὲ ἐκκλησίες ἢ σὲ πολιτείες ἢ καὶ σὲ ὀρισμένα πρόσωπα κι ἐρμηνεύουν πολλὰ σημεῖα τῆς Θρησκείας, δίνουν ἐδηγίες καὶ συμβουλές, συσταίνουν ὑπομονὴ καὶ θάρρος, δείχνουν βέβαιη τὴν ἐπικράτηση τῆς Πίστεως.

Οἱ ἐπιστολὲς εἶναι :

Δέκα τέσσερες τοῦ Παύλου· (1 πρὸς Ρωμαίους - 2 πρὸς Κορινθίους - 1 πρὸς Γαλάτας - 1 πρὸς Ἐφεσίους - 1 πρὸς Φιλιππησίους - 1 πρὸς Κολασσαεῖς - 2 πρὸς Θεσσαλονικεῖς - 2 πρὸς Τιμόθεον - 1 πρὸς Τίτον - 1 πρὸς Φιλήμονα καὶ 1 πρὸς Ἑβραίους).

Ἐπτὰ καθολικὲς (γενικὲς σ' ὅλο τὸν κόσμον - 1 τοῦ Ἰακώβου - 2 τοῦ Πέτρου - 3 τοῦ Ἰωάννου καὶ 1 τοῦ Ἰούδα).

Προφητικό : εἶναι ἓνα μόνο ἢ «*Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη*»,

πού ο Ευαγγελιστής Ιωάννης εξόριστος στή νήσο Πάτμο (1) έγραψε προφητικά και εικόνησε πολύ παραστατικά τή μέλλουσα εξέπλωση τής 'Εκκλησίας του Χριστού και τήν κατάσταση του κόσμου.

'Απ' τὰ βιβλία τής Κ. Διαθήκης μόνο τὸ «κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο» γράφτηκε στήν 'Αραμαϊκή γλῶσσα και στο 64 μ. Χ. μεταφράστηκε στήν 'Ελληνική.

Όλα τὰ ἄλλα βιβλία τής Καινής Διαθήκης ἐγράφηκαν στήν ἑλληνική γλῶσσα, πού τότε ἦταν διαδομένη σ' ὅλο τὸ ἀπέραντο Ρωμαϊκὸ κράτος, κι ἀποτελοῦσε σωστὸ δείγμα μορφώσεως και καλῆς ἀνατροφῆς. Ἡ 'Ελληνική γλῶσσα γίνηκε τὸ κύριο ὄργανο γιὰ τὴν εξέπλωση του Χριστιανισμοῦ. Ἴσως αὐτὸ ὑπονοοῦσε ὁ Κύριος λέγοντας (2) «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου».

2^ο Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

— Ὁ Εὐαγγελιστής Ιωάννης τελειώνει τὸ Εὐαγγέλιό του μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «ἔστι δὲ και ἄλλα πολλά, ἅτινα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτόν, οἴμαι, τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. Ἀμήν».

Δηλ. «παρεκτός ἀπ' αὐτά, πού ἔγραφα ὑπάρχουνε κι ἄλλα πολλά, πού ἔκαμε ὁ Χριστός, πού ἀν γράφονταν ἕνα-ἕνα, πιστεύω, πὼς οὔτε κι αὐτὸς ὁ κόσμος δὲ θὰ μπορούσε νὰ χωρέσει τὰ βιβλία πού θὰ γράφονταν».

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει στήν Ἐπιστολή του πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς (3) «... Ἀδελφοί, στήκετε και κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν».

1. Βλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» σελ. 37.

2. » » » 34 και Εὐαγγ. «Κατὰ Ἰωάννην» ΙΒ. 20-23.

3. Β. § 15.

Δηλ. « Ἀδελφοὶ χριστιανοί, μείνετε σταθεροὶ στὴν Πίστη καὶ μὴ λησμονήτε τίς παραδόσεις, ποὺ διδαχτήκατε ἢ μὲ λόγια ἢ γραφτά ».

— Ὁ Μεγάλος Ἐκκλησιαστικὸς Πατέρας Βασίλειος γράφει :
« *Στὴν Ἐκκλησία, ἐκτὸς ἀπ' τὰ δόγματα καὶ ἀπ' τὰ κηρύγματα, παραδεχόμεστε καὶ ἐκεῖνα, ποὺ παραλάβαμε ἀπ' τὴν ἄγραφη διδασκαλία, καὶ ἐκεῖνα, ποὺ πήραμε ἀπ' τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση ...* ».

Κι ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἔχουν γραμμμένα πολλὰ σχετικὰ. Εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ καταλάβῃ καθένας, πῶς δὲν ἦταν δυνατό νὰ γραφτῆ τὸ περιεχόμενο τῆς Πίστεως καὶ τῆς Λατρείας σὲ κάθε λεπτομέρεια ! Μόνο οἱ βασικὲς ἀλήθειες θὰ γράφονταν καὶ μόνο οἱ κύριες γραμμὲς θὰ δείχνονταν· τὰλλα θὰ τὰ συμπλήρωνε ἡ Παράδοση - ἢ συνήθεια - ἢ ἄγραφη Διδασκαλία καὶ θὰ στεργιωνόταν ἀκλόνητο καὶ ἀρράγιστο τὸ Θεῖο Ἔργο !

Αὐτὸ καὶ ἔγινε !

Ὅλοι οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐξὸν ἀπ' τὴν Ἁγία Γραφή, πιστεύουμε καὶ τὴν *Ἱερὰ Παράδοση*.

Πιστεύουμε δηλαδὴ τίς διδασκαλίες, ποὺ ἔκαμαν οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι προφορικά, γιατί δὲν τοὺς ἐδόθηκε ἀφορμὴ νὰ γράψουν.

Παραδεχόμεστε τίς ἐρμηνεῖες, ποὺ ἔκαμαν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι.

Ἀναγνωρίζουμε τίς ὁδηγίες, ποὺ ἔδωκαν οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες.

Διατηροῦμε τὰ ἔθιμα στὴν τέλεση τῶν μυστηρίων καὶ στίς ἐκκλησιαστικὲς τελετὲς καὶ ἀκολουθίες (1), ποὺ ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων μεταδόθηκαν ἀπὸ προγόνους σ' ἀπογόνους ὡς ἐμᾶς, *σῶα καὶ ἀμετάβλητα καὶ ὁμοίμορφα*.

1. Ἐγκαίνια Ἐκκλησιῶν - Διακόσμηση μὲ εἰκόνες - κανδήλες - θυμίαμα - ἄμφια - ἄγιασμός - μύρωμα - σημεῖο τοῦ Σταυροῦ - προσευχὴ πρὸς Ἀνατολὰς κ. ἄ.

Αυτά όλα είναι η *Ἱερὰ Παράδοση*, όλα κείνα, πού παραδεχόμαστε οι Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ νοιώσουμε καλύτερα καὶ βαθύτερα τὴν Ἀγία Γραφή καὶ νὰ τελοῦμε τὰ μυστήρια καὶ τὲς ἐκκλησιαστικὲς τελετές· όλα κείνα, πού ἔφτασαν ὡς ἐμᾶς ἀπὸ παράδοση καὶ ὄχι γραφτά, μὰ ὅμως συμφωνᾶνε μὲ τὴν Ἀγία Γραφή ἢ μὲ τὲς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων (1).

Τώρα μποροῦμε νὰ ποῦμε θετικὰ καὶ ἐλεύθερα στὸ κυριολεχτικὸ **Δογματικὸ** μέρος τοῦ βιβλίου.

---

§ 2. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἶπαμε στὴν εἰσαγωγή, πὼς τὲς βασικὲς ἀλήθειες, πού στεριώνουνε καὶ ὀλοκληρώνουνε τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα κάθε ἀληθινοῦ χριστιανοῦ, τὲς ὀρίζει — τὲς **δογματίζει** — ἡ ἴδια ἡ

Γιατὶ γράφτηκαν
σύντομα τὰ δόγματα.

Χριστιανικὴ θρησκεία. Καιρὸς νὰ ἴδουμὲ τώρα ποιὲς εἶναι οἱ ἀλήθειες αὐτές, πού μᾶς δίνονται **δογματικά**: ποιά εἶναι τὰ **Δόγματα** τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Τὰ **Δόγματα** τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας βρίσκονται στὲς πηγές τῆς, στὴν *Ἀγία Γραφή* καὶ στὴν *Ἱερὰ Παράδοση*. Μὰ δυστυχῶς οὔτε εὐκόλο οὔτε δυνατὸ εἶναι νὰ διαβάσουν καὶ νὰ ἐννοήσουν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τὲς πηγές αὐτές, γιὰ νὰ γνωρίζουν τί πρέπει νὰ πιστεύουν, γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι καὶ εὐκαιροὶ σὲ κάθε μιὰ στιγμή νὰ εἰποῦν (**νὰ ὁμολογήσουν**) τί πιστεύουν, γιὰ νὰ μποροῦν ν' ἀραδιάσουν σύντομα καὶ θε-

---

1. Οἱ Δυτικοὶ πλανήθηκαν καὶ ἔκαμαν πολλὰς ἀλλαγὰς στὴν Ἱερὰ Παράδοση. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι τὴν ἀπόρριψαν ὀλοκληρωτικὰ (οὔτε σταυρὸ κάνουν, οὔτε εἰκόνες ἔχουν, οὔτε νηστείες, οὔτε θυμίαμα...).

τικά και καθαρά τι πιστεύουν και ν' ἀντισταθοῦν σὲ κάθε αἰρετικὴ διδασκαλία.

Τὴν ἀνάγκη αὐτὴ τὴν κατανόησαν οἱ πρῶτοι ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες και στίς δυὸ Οἰκουμενικὲς Συνόδους — Πρώτη και Δεύτερη (1) — κατάρτισαν μιὰ *σύντομη ἐκθεση* γιὰ τὴ Χριστιανικὴ πίστη, ποὺ εἶναι «τὸ *Σύμβολο*» (τὸ σημεῖο - τὸ γνῶρισμα) τοῦ ἀληθινοῦ Χριστιανοῦ, «τὸ πιστεύω» τοῦ κάθε ὀρθόδοξου Χριστιανοῦ, ποὺ τὸ κρατᾶει ὡς τώρα ἀμετάβλητο ἢ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ πίστη και τὰ δόγματα ἐπισφραγίζονται μὲ τὸ βάφτισμα και μὲ τὰλλα μυστήρια, ποὺ και αὐτὰ στηρίζονται ἀκλόνητα στὴν Ἁγία Γραφή ἢ πηγάζουν ἐλοφάνερα και ἀδιαφιλονίκητα κατ' εὐθεῖα ἀπ' τὴν Ἱερὰ Παράδοσι.

Ἔτσι ἤρθαμε στὴν ἀνάγκη νὰ χωρίσουμε τὸ Δογματικὸ Μῆρος τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως σὲ δυὸ μικρότερα κεφάλαια :

Α' Στὸ «*Σύμβολο τῆς Πίστεως*» - στὸ «*Πιστεύω*» τοῦ Χριστιανοῦ και

Β' Στὰ «*Ἁγία Μυστήρια*».

---

1. Βλ. «*Ἐκκλησιολογία*» σελ. 59-64.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟ

Α' ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ἢ ΤΟ «ΠΙΣΤΕΥΩ» ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

§ 3. ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΕΙΝΑΙ:

1ο ἄρθρο. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

2ο ἄρθρο. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ Φωτός· Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3ο ἄρθρο. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4ο ἄρθρο. Σταυρωθέντα τε ὡπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Πορτίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5ο ἄρθρο. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6ο ἄρθρο. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7ο ἄρθρο. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κοῦναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8ο ἄρθρο. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

9ο ἄρθρο. Εἰς μίαν Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

10ο ἄρθρο. Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11ο ἄρθρο. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12ο ἄρθρο. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Τὰ δόγματα, πού ἐκθέτουνται στό «*Σύμβολο τῆς Πίστεως*» ἀπατελοῦνε δώδεκα ἄρθρα, πού ἀναφέρονται : τὸ 1ο στό *Θεό*· τὰ 2ο, 3ο, 4ο, 5ο, 6ο καὶ 7ο στόν *Υἱό*· τὸ 8ο στό "*Ἅγιο Πνεῦμα*" τὸ 9ο στήν "*Ἐκκλησία*"· τὸ 10ο στό *Βάπτισμα*· τὸ 11ο στήν "*Ἀνάσταση τῶν νεκρῶν*" καὶ τὸ 12ο στή *Μέλλουσα ζωή*.

§ 4. ΑΠΟ ΠΟΙΕΣ ΠΗΓΕΣ ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΤΟΥ
ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Σὲ κάθε σελίδα ἀπ' τὴν Ἁγία Γραφή θὰ μπορούσε καθένας ναῦρη ἄφθονες βάσεις γιὰ νὰ φτάση στὰ Δόγματα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Θὰ προσέξουμε στὶς σπουδαιότερες καὶ στὶς πιὸ γνωστές μας ἀπ' τὰ βιβλία, πού εἶδαμε στὶς ἄλλες τάξεις.

— «*Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου κι ὁ Θεός τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ*», εἶπε ὁ Θεὸς στό ὄνειρο τοῦ Ἰακώβ.

— «*Ἐγὼ εἶμαι Κύριος ὁ Θεός σου*», ἔγραψε ὁ Θεὸς στήν Α' ἐντολή, «*οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ*».

— Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι *ἕνας*.

— Ὁ Θεός, ὡς πατέρας πανάγαθος, ἔπλασε ἰδιόχειρα τὸν Ἀδὰμ κι ἀπ' ἐκεῖνον τὴν Εὐά.

— Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ὠνόμασε στὴ Βάπτισμα καὶ στὴ Μεταμόρφωση τὸν Κύριο «*Υἱό του Μονογενῆ*».

— Ὁ Ἰησοῦς, στὶς προσευχές του, *Πατέρα* ὀνομάζει τὸ Θεό. (πάτερ ἅγιε, δόξασε τὸν Υἱόν σου... — Πάτερ, ἄς παρέλθῃ τὸ ποτήρι τοῦ θανάτου... — Πατέρα συχώρεσέ τους... — Πάτερ ἡμῶν..., εἶπε νὰ προσευχώμαστε).

— «*Μή μου ἄπτου*», εἶπε μετὰ τὴν Ἀνάστασίν Του στὴ Μαρία, «ἀνεβαίνω στὸν *πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν*».

— Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι *Πατέρας*.

— «*Κύριο Οὐρανοῦ καὶ Γῆς*», τὸν ὀνομάζει ὁ Παῦλος. Κρατεῖ, διευθύνει καὶ κυβερνάει τὰ πάντα.

— *Ὁ Κύριος εἶναι παντοκράτορας*.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, καὶ μάλιστα ἡ *Γένεση*, μᾶς περιγράφει πῶς ἐδημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν Οὐρανὸν, ποὺ βρίσκονται οἱ ἄγγελοι κι ὅσα δὲ βλέπουμε (*τὰ ἀόρατα*) καὶ τὴ Γῆ (ποὺ στὴν ἐπιφάνεια ἔχει *ὄρατὰ* καὶ στὸ βάθος ἀόρατα πράματα). Ἐδημιούργησε δηλ. ὅλο τὸν κόσμον.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι ὁ *ποιητὴς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς* κι *ὄλων τῶν ὄρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων*.

Τὰ λίγα αὐτὰ, ἀπ' τὰ ἄπειρα σχετικὰ δείγματα, ποὺ ὑπάρχουν στὶς πηγές τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, μᾶς ὀδηγοῦν νὰ εἰποῦμε : «*Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων*».

Ἄλλες ιδιότητες τοῦ Θεοῦ :

Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνο : ὁ *ἓνας Θεὸς — ὁ πατέρας — ὁ παντοκράτορας — ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς*. Ἐχει κι ἄλλες ιδιότητες, ποὺ, σὺν μερικώτερες, περιέχονται μέσα σ' αὐτὲς τὶς γενικὲς καὶ δὲν ἐγράφηκαν στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως· μὰ ὅμως πιστεύουμε καὶ σ' αὐτὲς γιατί βγαίνουν κατ' εὐθεία ἀπ' τὶς πηγές τῆς θρησκείας μας, καθὼς :

— «*Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας Αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν*», λέει ὁ ἴδιος, μιλώνοντας μὲ τὴ Σαμαρείτιδα.

— «*Πνεῦμιά Ἅγιον θὰ ἔλθῃ ἐπὶ σέ*», εἶπε ὁ Γαβριὴλ στὴν Παναγία.

— Ἄρα ὁ Θεὸς εἶναι *Πνεῦμα*.

— 'Ο Ἀβραάμ ἄκουγε στ' ὄνειρό του τίς διαταγές καί τήν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, μὰ **δὲν τὸν ἔβλεπε.**

— Τὸ ἴδιο κι ὁ Ἰακώβ, στ' ὄνειρό του, ἅμα ἔφυγε μακριὰ ἀπ' τήν οἰκογένειά του.

— Τὸ ἴδιο κι ὁ Μωυσῆς μπρὸς στή βάτο, πού καταφλεγόταν καί δὲν ἔκαιγόταν⁽¹⁾.

— Στὴ Βάφτιση καί στὴ Μεταμόρφωση ἀκουγόταν ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, μὰ κανένας **δὲν τὸν ἔβλεπε.**

— 'Ο Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος γράφει⁽²⁾ «**ὄπου εἶναι δυὸ ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι καί ἐγὼ στὸ μέσο τους.**».

— «**Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· οὐδὲ ἰδεῖν δύναται,**» λέει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης⁽³⁾.

— Ἄρα ὁ Θεός, σὰν Πνεῦμα, πού εἶναι, εἶναι καί **ἄόρατος.**

— 'Ο Θεός εἶναι Πνεῦμα, καθὼς ἐβεβαιωθήκαμε. Ἄρα τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ - ὁ Θεός - **εἶναι πανταχοῦ παρὼν.**

— Τὸ Πνεῦμα τὸ ἐννοοῦμε τέλειο, δίχως ἐλλείψεις· κι ἀφοῦ βεβαιωθήκαμε, πὼς ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ συμπεράνουμε, πὼς **ὁ Θεός εἶναι τέλειος.**

— 'Ο Θεός ἢ ὁ Υἱός, εἶναι τὸ ἴδιο, γινώριζαν καί γνωρίζουν πάντα τίς σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου.

— Πόσες φορές δὲν ἔδειξε ὁ Κύριος, πὼς ἐγνώριζε τίς σκέψεις τῶν Γραμματέων καί τῶν Φαρισαίων!

— Δὲν εἶπε στὸ Ναθαήλ: «**σὲ εἶδα κάτω ἀπ' τὴ συκιά;**»

1. Βλ. «*Παλαιὰ Διαθήκη*» σχετικὰ κτλ.

2. Ματθ. ΙΗ' Α. 20.

3. Ἰωάν. Α' 18.

— Δὲν εἶπε στοὺς τρεῖς μαθητές : « **πηγαίνετε πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ βουνὸ καὶ θὰ βρῆτε...** »

— Δὲν εἶπε : « **προχωρῆστε καὶ θάπαντῆστε ἄνθρωπο μὲ μιὰ στάμνα στὰ χέρια...** »

— Δὲν εἶπε : « **προτοῦ νὰ φωνάξῃ ὁ ἀλέκτορας θὰ μὲ ἀρνηθῆς τρεῖς φορές, Πέτρε ;** »

Ἄρα ὁ Θεὸς εἶναι παντογνώστης.

— Ἐρευνώντας μοναχὰ κείνα, ποὺ ξέρουμε, μπορούμε νὰ βεβαιώσουμε ἀκόμα, πὼς ὁ Θεὸς εἶναι πάνσοφος (πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε, λέει ὁ Δαβὶδ). **Δίκαιος** (τὸ νοιώθουμε καθέννας, πὼς θάρθη ἀνταπόδοση στὶς πράξεις μας)· **πανάγαθος** (συχώρεσε τὸν Ἰακώβ - τὸ Δαβὶδ· συχώρεσε τὸν ἄσωτο - ὁ Πατέρας - Θεὸς τῆς σχετικῆς παραβολῆς). **Προνοεῖ γιὰ μᾶς** (παραβλέποντας τὶς ἁμαρτίες μας, προνόησε γιὰ τὴ σωτηρία μας, κι ἔστειλε τὸ Σωτῆρα στὸν κόσμο).

— Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι : **πνεῦμα**· εἶναι **ἀόρατος**· εἶναι **πανταχοῦ παρών**· εἶναι **τέλειος**· εἶναι **παντογνώστης**· εἶναι **δίκαιος**· εἶναι **πανάγαθος**· εἶναι **προνοητικὸς**.

Ἡ Ἁγία Τριάδα :

— Στὸν Εὐαγγελισμὸ ὁ Γαβριὴλ μιλεῖ ἀπ' τὸνομα τοῦ Θεοῦ καὶ λέει, πὼς τὸ **Ἅγιο Πνεῦμα** θὰ προστατέψῃ τὴ Μαρία νὰ γεννήσῃ τὸν **Υἱὸ τοῦ Θεοῦ**.

— Στὰ Θεοφάνεια (Βάφτιση) ἀκούγεται ἡ Φωνὴ τοῦ **Πατέρα**· κατεβαίνει τὸ **Ἅγιο Πνεῦμα**, καὶ στέκεται στὴν κεφαλὴ τοῦ **Υἱοῦ**.

— Ὁ Χριστὸς παραγγέλλει στοὺς μαθητές του : « πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ Ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ Ὄνομα τοῦ **Πατρὸς** καὶ τοῦ **Υἱοῦ** καὶ τοῦ **Ἁγίου Πνεύματος** ».

— Ἡ ἐμφάνιση τοῦ Χριστοῦ στοὺς μαθητές ἔπειτα ἀπ' τὴν Ἀνάσταση, ἢ σύσταση νὰ περιμένουν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν Ἱερουσαλήμ,

ή Πεντηκοστή και μύρια άλλα δείγματα μᾶς βεβαιώνουν, πὼς ὁ ἕνας Θεὸς παρουσιάζεται σὲ **τρία**· καὶ οἱ τρεῖς θεότητες **ἐνώνονται** σὲ **Μία** (καθὼς ἔλεγε ὁ Μέγας Ἀθανάσιος) (1).

— Ἀρα ὁ Θεὸς εἶναι ἡ τριουπόστατη **Ἁγία Τριάδα**: **Πατὴρ - Υἱὸς - Ἅγιο Πνεῦμα**.

— **Ἄμα ἔφτασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου** (δηλ. ἅμα παράγινε τὸ κακό), λέει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (2),
= Ὁ Υἱὸς =
2ο Ἀρθρο. Ἡ θεία ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ. **ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸ μονογενῆ** στὸν κόσμο.

— Προτίτερα ἀπ' ὅλους τοὺς αἰῶνες, πὸν μετροῦμε (19 ὡς τώρα), γεννήθηκε στὸν Κόσμο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, πὸν ὑπῆρχε αἰῶνια. «**Ὁ Μονογενῆς Υἱὸς ἐγεννήθηκε πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀπ' τὸν Πατέρα**».

— Ἰησοῦ εὐαγγέλισε ὁ Γαβριὴλ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ.

— Ἰησοῦ τὸν ὠνόμασαν τὴν 8ῃ ἡμέρα ἀπ' τὴ γέννησή του.

— Ἀπ' ὅλους τοὺς προφῆτες ὠνομάστηκε **Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ**.

— Ὁδηγεῖ καὶ προστατεύει τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστὸς καὶ γι αὐτὸ εἶναι **Κύριος**.

— Καθὼς ἀπ' τὸν ἥλιο, πὸν εἶναι φῶς, γεννιέται φῶς καὶ φωτίζει καὶ τὰλλα σώματα, ἔτσι **Φῶς** παριστάνουμε καὶ τὸ Χριστό, πὸν γεννήθηκε ἀπ' τὸ **Θεὸ - Φῶς** καὶ φωτίζει κι ὀδηγεῖ τὸν κόσμο στὸ ὄροιο τῆς Ἀρετῆς. Μὲ **φῶς** τὸν παραβάλλουμε, γιατί δὲν ἔχουμε ἄλλο τίποτε τὸ λαμπρότερο κι ἐκφραστικώτερο. Τὰλλα χτίσματα ἐποιήθηκαν ἀπ' τὸν Πατέρα γεννήθηκε ὁ Χριστός, **μὲ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκε ὀλη ἡ νέα ζωὴ**, καθὼς εἶδαμε στὰ προηγούμενα.

— Ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπο - πὸν εἶναι τέκνο του κατὰ

1. Βλ. Ἐκκλ. Ἰστορ. Α' Οἰκ. Σύνοδο σελ. 60.

2. Ἐπιστολὴ πρὸς Γαλάτας Δ.4.

χάρι - «κατ' εικόνα και όμοίωση δική του», πολύ περισσότερο πρέπει να παραδεχτούμε, πώς ό φυσικός Υιός είναι όμοούσιος με τόν Πατέρα.

— Αλλά τά λίγα, μέσα άπ' τάπειρα στοιχεία τής Γραφής, μας δίνουν βάση να όμολογήσουμε : (Πιστεύω) «**Και εις ένα Κύριον Ίησοῦν Χριστόν, τόν Υιόν τοῦ Θεοῦ τόν μονογενῆ, τόν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· Φῶς ἐκ Φωτός, Θεὸν ἀληθινόν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, όμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο**».

— Στην Παλαιά Διαθήκη είδαμε, πώς ό Θεός ύποσχέθηκε στον

3ο Ἄρθρο. Ἡ ἀνθρώπινη
ύπόσταση τοῦ Χριστοῦ.

Ἀβραάμ να στείλῃ τὸ Μεσσία - Σωτήρα τοῦ Κόσμου (1). Ὁ Ἰακώβ προφήτεψε στον Ἰούδα, πώς άπ' τή γενεά του θά

γεννηθῆ ό Χριστός (2). Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας (3) προφήτεψε με πολλές λεπτομέρειες τόν ἐρχομό, τὸ Πάθος καί τή Δόξα τοῦ Κυρίου.

— Ὁ Θεός εἶπε στους πρωτοπλάστους, πώς θά τυραννιούνται, ὥσπου τὸ ἴδιο τους τὸ σπέρμα θά συντρέψῃ τή κεφαλὴ τοῦ ὄφι καί θά τους λυτρώσῃ άπ' τίς ἀμαρτίες.

— Ὁ Χριστός λέει (4) «**Εγὼ καί ό Πατήρ ἐν ἐσμέν**». Ὁ Χριστός καί ό Θεός εἶναι ένα καί τὸ αὐτό. Ὁ Χριστός, καθὼς κι ό Θεός, ἦταν καί εἶναι πανταχοῦ παρών, καθὼς είδαμε, ἀλλὰ ἀόρατος.

— Με τή γέννησή του ἐπήρε σάρκα κι ὄστα, **ἐσαρκώθη**, καί παρουσιάστηκε στή Γῆ, σάν να κατέβῃ άπ' τοὺς Οὐρανοὺς.

— Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (5) γράφει τὰ ἴδια λόγια τοῦ Χρι-

1. Παλ. Διαθήκη σελ. 17.

2. » » » 43.

3. » » » 79.

4. Εὐαγγ. Ἰωάν. Α. 30.

5. Εὐαγγ. Ἰωάν. ΣΤ. 13.

στοῦ· «Οὐδείς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν Οὐρανόν, εἰμὴ μόνον ὁ ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ **καταβάς**, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εὐρισκόμενος ἐν τῷ Οὐρανῷ».

— Ἡ Δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐδοθήθησε τῇ Μαρίᾳ καὶ ὁ Χριστὸς φάνηκε ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, **ἐνανθρώπησε**.

— Γιὰ τὴν σωτηρία τῆ δικῆ μας λοιπὸν **κατέβηκε** ὁ Χριστὸς στὴ Γῆ.

— Ἄμα θυμηθοῦμε αὐτὰ τὰ γνωστά μας περιστατικά. θὰ καταλάβουμε γιατί στὸ 3ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως εἶναι γραμμένο : Πιστεύω εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν :

— «**Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα**».

— Στὴν Ὑπαπαντῇ τοῦ Χριστοῦ βρίσκουμε τὰ προφητικά λόγια τοῦ Συμεὼν (1) γιὰ τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου. **«Ρομφαία θὰ σχίση τὴν ψυχὴ σου»**, εἶπε στὴ Θεοτόκο.

4ο Ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

— Ἡ τριήμερη παραμονὴ τοῦ Ἰωάνη στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους μᾶς προλέει ἀλληγορικὰ τὴν Ταφὴ καὶ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου.

— Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, ἀναβαίνοντας στὴν Ἱερουσαλήμ, ἄρχισε νὰ προλέη στοὺς μαθητές του τὸ πάθος του (2).

— Ἡ ἔμιλία τοῦ Πέτρου τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς λέει καθάρα γιὰ τὰ Πάθη, τὴν Ταφὴ καὶ τὴ Σταύρωσι τοῦ Κυρίου (3).

— Τὸ ἴδιο ἡ ἔμιλία τοῦ Στεφάνου λίγο πρὸ τοῦ μαρτυρίου του (4).

— Οἱ δώδεκα εὐαγγελικὰ περικοπὰς τῆς Μεγάλης Πέμπτης μᾶς

1. *Κ. Δ.* σελ. 20.

2. *Κ. Δ.* σ. 82-84.

3. *Ἐκκλ. Ἱστορ.* σελ. 7—10.

4. *Ἐκκλ. Ἱστορ.* σελ. 11—12.

μιλοῦν καθαρὰ γιὰ τὰ **Πάθη**, τὴν **Σταύρωση**, τὴν **Ταφή** τοῦ Πνευματικοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν φρούρησην τοῦ τάφου του, στὴν ἐποχὴ τοῦ Πόντιου Πιλάτου, ἡγεμόνα τῆς Παλαιστίνης (1).

— Τὸ ἴδιο μᾶς λέει τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου στὸν Ἄρειο Πάγο τῶν Ἀθηνῶν (2).

— Καὶ μοναχὰ ἀπ' τὰ λίγα αὐτὰ σημεῖα τῶν πηγῶν τῆς θρησκείας μας βγαίνει καθαρὰ, πὼς **ὁ Χριστὸς ἔπαθε, ἐσταυρώθη, ἐτάφη**.

— Ὅλα αὐτὰ τὰ περιλαβαίνει τὸ 4ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως μὲ τὰ λόγια :

— « **Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα** ».

— Στὴν **Παλαιὰ Διαθήκη** παρατηροῦμε πὼς **τρεῖς φορές** ἐχτύπησε ὁ Μουσῆς τὴν Ἐρυθρὰ⁴ Θάλασσα ν' ἀνοίξῃ.

5ο Ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

— Ὁ ἴδιος **τρεῖς φορές** ἐχτύπησε

τὸ βράχο νὰ δώκῃ νερό.

— Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος παραγγέλλει μὲ τις μαθητρίαις στοὺς μαθητὲς του πὼς **Ἀνέστη**.

— Οἱ δύο μαθητὲς συνοδοιποροῦν μὲ τὸν Κύριο πρὸς τοὺς Ἐμμαοὺς τὴν ἴδια τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως.

— Οἱ ἄλλοι μαθητὲς βεβαιώνουν τὸ **Θωμᾶ**: « **ἐοράκαμε τὸν Κύριο** ».

— Ὁ Θωμᾶς τὸν βλέπει καὶ κραυγάζει « **ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου** ».

— Ὁ Πέτρος τὸ βεβαιώνει μὲ θάρρος τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος τὸ ἴδιο.

1. **Κ. Δ.** σελ. 80-117.

2. **Ἐκκλ. Ἱστορ.** σελ. 21-23.

— Ὁ Παῦλος μὲ τὴν **Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ** τελειώνει τὸ λόγο του μπρὸς τοὺς Ἀρεοπαγῖτες.

— Οἱ Εὐαγγελικὲς περικοπὲς τῆς **Ἀναστάσεως** μιλοῦν μὲ ἀγαλλίαση γιὰ τὴν ἔνδοξη **Ἀνάσταση** τοῦ Κυρίου.

— Ὅλες οἱ πηγὲς βεβαιώνουν πὸς ὃ **Κύριος Ἀνέστη τὴν τρίτη Ἡμέρα**.

— Αὐτὸ τὸ γεγονός ἀμολογεῖ ὁ Χριστιανὸς μὲ τὸ 5ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως λέγοντας :

— **«Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».**

• — Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπε στοὺς μαθητὲς του μετὰ τὴν Ἀνάστασι :

— **Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας**.

— Ὁ ἴδιος τοὺς εἶπε, πὸς ἅμα φύγη κι **ἀνεβῆ** στὸν Πατέρα του θὰ τοὺς στείλῃ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

— Οἱ μαθητὲς εἶδαν μὲ τὰ ἴδια τοὺς τὰ μάτια τὴν **Ἀνάληψη** τοῦ Κυρίου.

— Ὁ Στέφανος στὴ στιγμὴ τῆς δίκης του ἔλεγε : «Βλέπω τοὺς Οὐρανοὺς ἀνοιχτοὺς καὶ τὸ **Χριστὸ νὰ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός** (1).

— Ὁ Παῦλος τὸ ἴδιο στὴ δίκη του μπρὸς τὸ Φῆστο.

— Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὸν ἔρκο, πού τοῦ ἐπίβαλε ὁ Καϊάφας (ἐξορκίζω σε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Ἰῶς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος) ἀπάντησε **«Σὺ εἶπας»**, καὶ πρόσθεσε : **«Ἄπ' ἄρτι ὕψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως** (2).

— Μᾶς πληροφοροῦν λοιπὸν οἱ ἴδιες οἱ πηγὲς τῆς Θρησκείας μας,

1. Βλ. Ἐκκλ. Ἱστορία σελ. 13.

2. Βλ. Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΣΤ. 63-65.

πώς ὁ Χριστὸς Ἀνελήφθη στοὺς Οὐρανοὺς καὶ ὁ Θεός, τιμώντας ἐξαιρετικὰ τὸ ἔργο του, τὸν ἐκάθισε στὰ δεξιὰ του.

— Καὶ κάθε Χριστιανὸς τὸ πιστεύει καὶ τὸ ὁμολογεῖ μὲ τὸ 10 ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως :

— «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

— Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ τὴν παραβολὴ γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση ἐδήλωσε φανερά, πὺς **θὰ ξανόρθη μὲ δόξα νὰ κρίνη** τίς πράξεις μας.

7ο Ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

— Ἄγγελοι μετὰ τὴν Ἀνάληψη

βεβαίωσαν τοῖς Μαθητῆς, πὺς ὁ Ἰησοῦς **θ'ἀρθη πάλι νὰ κρίνη** τὸν κόσμο.

— Οἱ Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς (1) καὶ Ἰωάννης (2) καὶ Ματθαῖος (3) μιλοῦνε καθαρά γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση καὶ τὴν αἰωνιότητα τῆς βασιλείας Του.

— Καὶ ὁ κάθε εὐσυνείδητος ἄνθρωπος ἔχει ἀδιάσειστη πεποίθηση, πὺς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γίνῃ ἀνταπόδοση στὶς πράξεις μας.

— **Θ'ἀρθη λοιπὸν ὁ Κύριος**, καθὼς μᾶς βεβαιώνουν οἱ Πηγές, **νὰ κρίνη τὸν κόσμο.**

— Καὶ αὐτὸ τὸ περίλαβαν οἱ σοφοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στὸ 7ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως τοῦ Χριστιανοῦ :

— «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

1. Λουκ. Α'.-32.

2. Ἰωάν. Ε'.-28.

3. Ματθ. ΚΕ'.-31 κ.α.

— Ο ἄγγελος Γαβριὴλ λέει στὴ Μαρία «**Πνεῦμα Ἅγιο** θὰ ἔλθῃ σ' ἐσέ».

= Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. =
8ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

— Στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ τὸ Ἅγιο
Πνεῦμα φανερώθηκε σὰν περιστέρα.

— Ο ἴδιος ὁ Χριστὸς μιλεῖ γιὰ τὸ **Πνεῦμα** τοῦ Θεοῦ στὴ Σαμαρείτιδα.

— Στὴν Σαμαρείτιδα λέει πάλι ὁ Χριστὸς: «**ἂν ἤξερες ποιὸς εἶμαι θὰ μοῦ ζητοῦσες νὰ σοῦ δώκω νὰ πιῆς νερὸ μὲ ζωὴ**» κι ἐννοοῦσε τὸ **Ἅγιο Πνεῦμα**, ποὺ δίνει ζωὴ στοὺς πιστοὺς.

— Στοὺς μαθητὲς του ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος, πὼς θὰ παρακαλέσῃ **τὸν Πατέρα του, νὰ τοὺς στείλῃ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.** ...

— Στὴ Βάπτισι φανερώθηκε ὁ Πατέρας, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ **Ἅγιο Πνεῦμα**, τρία πρόσωπα ὅμοια καὶ ἰσότιμα.

— Τὸ ἴδιο γίνηκε στὴ Μεταμόρφωσι.

— Ο Θεὸς εἶναι **Πνεῦμα**, ὁ υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, εἶναι λοιπὸν καὶ οἱ δύο τους **ἓνα πνεῦμα**. **Πνεῦμα** εἶναι ἡ Ἁγία Τριάδα!

— Ο Χριστὸς ὁ ἴδιος ἐδίδαξε, πὼς τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἔχει τὴν ἴδια οὐσία, τὴν ἴδια ἀξία (...βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος).

— Οἱ προφῆτες ἐλάλησαν (ἐκήρυξαν κι ἔγραψαν) μὲ τὴ φώτισι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

— Καὶ οἱ Μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ ἀρχισαν τὴ διδασκαλία ἔπειτα ἀπ' τὴν ἐπιφοίτησι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

— Καὶ οἱ Εὐαγγελιστὲς μὲ τὴ φώτισι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔγραψαν.

— Στὰ παραδείγματα αὐτά, ποὺ πάρθηκαν μέσα ἀπὸ ἄπειρα ὅμοια, φαίνεται, πὼς **τὸ Πνεῦμα εἶναι Ἅγιο, δίνει ζωὴ, στέλνεται ἀπ'**

τὸν Πατέρα καὶ δοξάζεται γιὰ τρίτο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος.

— Τὶς ιδιότητες αὐτὲς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὶς περίλαβαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων στὸ 8ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως :

— (Πίστew) « **Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.** »

— Ὅσοι χριστιανοὶ πίστεψαν καὶ ἐβαπτίστηκαν τὴν ἡμέρα τῆς

— Ἡ Ἐκκλησία —
9ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

Πεντηκοστῆς κατάρτισαν (ἔδρυσαν, σύστησαν) τὴν πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, (τὸν πρώτο χριστιανικὸ σὺλ-

λογο ἢ σωματεῖο, καθὼς θὰ λέγαμε σήμερα).

— Σὲ κάθε μέρος, ποὺ περνοῦσαν οἱ Ἀπόστολοι, ἅμα συγκέντρωναν λίγους πιστοὺς, ἔδρυσαν καὶ μιὰ Ἐκκλησία: τὴ διοικοῦσαν γιὰ λίγο οἱ ἴδιοι, τὴν ὀργάνωναν καὶ τὴν ἐμπιστευόνταν σὲ κατάλληλους ἀντιπροσώπους τους.

— Σ' ὅλα τὰ μέρη, ποὺ δέχτηκαν τὸ Χριστιανισμό, ἔδρῦθηκαν ἐκκλησίες ἀπ' τοὺς Ἀποστόλους ἢ ἀπ' τοὺς διαδόχους τους καὶ ὠνομάζονταν Ἀποστολικές, ἢ γιατί τὶς ἔδρυσαν Ἀπόστολοι, ἢ γιατί στηρίζονταν στὴ διδασκαλία τους.

— Ὅλες οἱ ἐκκλησίες ἀναγνωρίζουν γιὰ Κεφαλὴ τὸ Χριστό, γιατί ἔχουν μιὰ πίστη, καὶ ἐπιδιώκουν ἓνα σκοπὸ: νὰ κάμουν τοὺς ἀνθρώπους ἅγιους, καθὼς εἶναι ἅγιος καὶ ὁ Θεός.

— Θεωροῦνται ἀδερφές μεταξύ τους, καθὼς καὶ οἱ χριστιανοὶ εἶναι ἀδέρφια, παιδιὰ πνευματικὰ τοῦ ἴδιου Πνευματικοῦ Πατέρα.

— Στὴν οὐσία ἡ Ἐκκλησία ἦταν μιὰ μὲ διάφορα παραρτήματα.

— Στὸν Πέτρο μίλησε ὁ Χριστὸς πρώτη φορὰ γιὰ τὴν Ἐκκλησία:

«Σὺ εἶσαι Πέτρος, τοῦ εἶπε, κι ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴν πέτρα θὰ ἰδρῦσω τὴν Ἐκκλησίαν μου».

— «**Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη**», εἶπε ὁ Κύριος στοὺς μαθητές. Τὸ φῶς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας ἔπρεπε νὰ ξαπλωθῆ γενικά. Ἡ φώτιση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ γίνεται μὲ τὸν καιρὸ γενικῆ (καθολικῆ).

Ἡ Ἐκκλησία ξάπλωνε καὶ ξαπλώνει τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ παντοῦ. Εἶναι λοιπὸν καὶ πρέπει νάναί ἡ ἐκκλησία **καθολικῆ**, νὰ περιλαβαίνη στοὺς κόλπους τῆς κάθε ἔθνους καὶ κάθε τάξεϊ ἀνθρώπων.

— Ἀπ' τίς πηγές αὐτὲς μαθαίνουμε, πὼς ἡ Ἁγία Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶναι «**Μία - Ἀποστολικὴ - Καθολικὴ**».

Καὶ τὸ Σύμβολο τῆς πίστεως γράφει σχετικὰ, γιὰ νὰ τὸ πιστεύῃ κάθε χριστιανός :

— (Πιστεύω) «**Εἰς μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν**».

— Ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐπῆρε τὸ ὄνομα τὴν ἡμέραν τῆς περιτομῆς (τοῦ Βαπτίσματος).

— Τὸ Βάπτισμα =
10 Ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

— Καὶ στὸν Κύριον τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ἐδόθηκε, κατὰ τὰ Ἰουδαϊκὰ ἔθιμα, τὴν

ὄγδοῦν ἡμέραν. Ἀλλὰ κι ἐβαπτίστηκε στὸν Ἰορδάνην.

— Ὁ Ἰωάννης ἐξομολογοῦσε τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μετανοοῦσαν καὶ τοὺς ἐβάφτιζε στὰ νερὰ τοῦ Ἰορδάνην, λέγοντας : «**ἐγὼ σᾶς βαφτίζω στὸ νερό, ὁ Χριστὸς θὰ σᾶς βαφτίσῃ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα**».

— Κεῖνοι, ποὺ πρωτόγιναν χριστιανοί, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἐβαφτίστηκαν.

— Οἱ ἁμαρτωλοὶ στὴν προβατικὴν κολυμβήθραν βαφτίζονταν, γιὰ νὰ καθαριστοῦν ἀπ' τίς ἁμαρτίες τους.

— Ὁ Χριστὸς εἶπε στοὺς μαθητές του «**μαθητεύσατε**» (διδάξετε-ἐξομολογήστε) **ὅλα τὰ ἔθνη** (ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι ἁμαρ-

τωλοι) βαπτίζοντας αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

— Ὁ Παῦλος στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς Γαλάτας⁽¹⁾ λέει: «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

— Φαίνεται στὰ λίγα αὐτὰ παραδείγματα (μέσα στὰ ἄπειρα, ποὺ ἔχουν οἱ πηγές τῆς θρησκείας μας), πὼς ἀνέκαθεν οἱ ἄνθρωποι **βαπτίζονταν γιὰ νὰ καθαριστοῦν ἀπ' τὶς ἁμαρτίες τους** (νὰ τοὺς ἀφήκουν οἱ ἁμαρτίες), γιὰ νὰ ξαναγεννηθοῦν πνευματικά⁽²⁾.

— Καθὼς μιὰ φορὰ γεννιέται κανεὶς φυσικά, ἔτσι καὶ **μιὰ φορὰ βαπτίζεται**.

Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἔδωκε τὴν ἐντολὴ νὰ ἐτοιμαζώμαστε στὴν πίστη (νὰ μαθητεύουμε στὴν πίστη) καὶ νὰ βαπτίζώμαστε καί, δίνοντας τὸ παράδειγμα, ἐνήστεψε-προσευχήθηκε καὶ ἐβαπτίστηκε καὶ ὁ ἴδιος.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία μας ἠθέλησε νὰ βαπτίζεται ὁ χριστιανὸς γιὰ νὰ συχωροῦνται οἱ προπατορικές του ἁμαρτίες. ἠθέλησε νὰ τὸ παραδέχεται αὐτὸ ὁ Χριστιανὸς καὶ τὸ κατὰγραφε στὸ 10ο ἄρθρο τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως:

Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν .

— Ὁ Ἰωάνης, χαμένος στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους, **ἀναστήθηκε** σὲ **τρεῖς ἡμέρες**.

= Ἡ Ἀνάστασή μας =
11ο Ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

— Ἡ Μαρία, ἡ ἀδερφή τοῦ Λαζάρου, ὠμολόγησε μπρὸς στὸν Κύριο, πὼς πίστευε σ' **ἀνάστασι** ὄλων τῶν νεκρῶν: «τὸ γνωρίζω, Κύριε, ὁ ἀδερφός μου **θάναστηθῆ** ἅμ' ἀναστηθῶν ὅλοι οἱ νεκροί, στὴ δευτέρα παρουσία», ἔλεγε.

1. Παύλου «Ἐπιστολὴ πρὸς Γαλάτας» 3. 26—28.

2. Τὸ βάπτισμα λέγεται καὶ «λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας».

— Στήν παραβολή τῆς μελλούσης κρίσεως ὁ Χριστός λέει καθαρά, πὼς **θάναστηθοῦν** ὅλοι οἱ νεκροὶ νὰ δώκουν λόγο γιὰ τίς πράξεις τους.

— Ὁ Υἱὸς τῆς χήρας τῆς Ναὴν, ἡ κόρη τοῦ Ἰακείρου, ὁ Λάζαρος, **ἀναστήθησαν** ἀπ' τὸν Κύριο!

— Ἡ Ταβιθά **ἀναστήθηκε** ἀπ' τὸν Παῦλο.

— Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός μᾶς ἔβαλε στήν ψυχὴ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν προσδοκία, πὼς **θάναστηθοῦμε** κι ἔγινε ὁ ἴδιος ἡ ἀπαρχὴ τῆς **Ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν**, μὲ τὴ δική του Ἀνάσταση!

— Οἱ Ἄγγελοι στήν Ἀνάληψη ἐβεβαίωσαν, πὼς θάρθη ὁ Κύριος νὰ **κρίνη** τὸν κόσμον (ζωντανούς καὶ νεκρούς).

— Στήν παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων φαίνεται, πὼς εἶναι ἀγνωστος ὁ χρόνος τῆς μελλούσης κρίσεως.

Ἔλα τὰ δείγματα ἀπ' τίς Γραφές μᾶς φέρνουν νάχομε ζωντανή προσδοκία γιὰ τὴν μέλλουσα **ἀνάσταση** τῶν νεκρῶν.

— Καὶ τὸ Σύμβολο τῆς πίστεως, στὸ 11ο ἄρθρο του, ἀπαιτεῖ ἀπ' τὸ χριστιανὸ νάχη τὴν προσδοκία τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν :

«**Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν**».

— Ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε στὸ Νῶε, πὼς δὲ θὰ καταστρέψῃ ὀλοκλη-

=Ἡ μέλλουσα ζωὴ=
12ο Ἄρθρο τοῦ Συμβόλου
τῆς Πίστεως.

ρωτικὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ φυσικὰ
θὰ τὰφίγη νὰ **ζῆ αἰώνια**.

— Ὁ Ἄγγελος Γαβριὴλ ἐβεβαίωσε τὴν Μαρία, πὼς ὁ Υἱός, ποὺ θὰ γεννοῦσε, θὰ ἦταν ὁ **αἰώνιος** βασιλεὺς τοῦ κόσμου.

— Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶπε στὸν Πιλάτο, πὼς ἡ βασιλεία του **δὲν εἶναι σ' αὐτὸ τὸν κόσμον**.

— Ὁ ἴδιος, κατηγορώντας τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, τοὺς ἔλεγε : «**ἀλλοίμονό σας ὑποκριτές, πὼς θὰ μπῆτε στὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν** ;»

— Στην παραβολή για τὴ μέλλουσα κρίση ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς βεβαιώνει, πὼς στὸ τέλος τῆς κρίσεως οἱ ἄδικοι θὰ πᾶνε στὴν αἰώνια κόλαση καὶ οἱ δίκαιοι στὴν **αἰώνια ζωή**.

— Ἡ συνείδησή μας ἀκόμη μᾶς βεβαιώνει, πὼς θὰ γίνῃ κρίση καὶ ἀνταπόδοση στὶς πράξεις μας καὶ ἡ συνέχειά της θὰ κολουθήσῃ **στὴν ἄλλη ζωή**.

— Αὐτὰ τὰ λίγα στοιχεία ἀπ' τὴς πηγῆς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, μᾶς ὑποχρεώνουν νὰ προσδοκᾶμε ὄχι μοναχὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ τὴ συνέχειά της, **τὴ νέα ζωή**.

— Καὶ τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, στὸ 12ο καὶ τελευταῖο ἄρθρο του, καταγράφει καὶ τὴν προσδοκία αὐτὴ τοῦ Χριστιανοῦ :
(προσδοκῶ) **Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος** Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

§ 5. ΤΑ ΑΓΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

— Τὰ μυστήρια εἶναι ἐκκλησιαστικὲς τελετῆς, ποὺ συστήθηκαν ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὸ ἢ ἀπ' τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους τους.

Τί εἶναι καὶ ποιά εἶναι
τὰ Μυστήρια.

— Γιὰ τὴ σύσταση καὶ τὴ γενίκευσή τους βρῖσκουμε ἄπειρες μαρτυρίες στὶς πηγῆς τῆς θρησκείας μας, στὴν Ἁγία Γραφή καὶ στὴν Ἱερὰ Παράδοση.

Σ' αὐτὲς τὶς τελετῆς πιστεύουμε, πὼς **ἀόρατα** καὶ κατὰ τρόπο φανταστικὸ καὶ μυστηριώδη, μεταδίνεται **ἀσφαλῶς ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος** στοὺς πιστοὺς. Γιὰ τοῦτο τὶς τελετῆς αὐτὲς τὶς ὀνομάζουμε «**Μυστήρια**».

— Ὁ Χριστιανός, πὸν πιστεύει στὶς πηγές τῆς θρησκείας του, ἔχει τὴν ὑποχρέωση ἀπ' αὐτὲς τὶς πηγές, νὰ πιστεύῃ καὶ τὰ Μυστήρια. Γιὰ τοῦτο τὰ Μυστήρια ἀποτελοῦν τὸ Δεύτερο Κεφάλαιο τοῦ Δογματικοῦ Μέρους.

— Ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται ἑπτὰ μυστήρια (1).

— Στὴ *πρώτη σειρά* εἶναι τέσσερα μυστήρια : **Βάπτισμα-Χρῖσμα-Μετάνοια** (ἢ ἐξομολόγησις) καὶ **Θεῖα Εὐχαριστία** (ἢ μετάληψις). Τὰ Μυστήρια αὐτὰ εἶναι **ὑποχρεωτικὰ** γιὰ κάθε ὀρθόδοξο χριστιανό. Ἔχει ὑποχρέωση κάθε ὀρθόδοξος χριστιανός : **νὰ βαπτιστῆ - νὰ μυρωθῆ - νὰ ἐξομολογηθῆ - νὰ κοινωνήσῃ.**

— Στὴ *δεύτερη σειρά* εἶναι τρία μυστήρια : ὁ **γάμος**, τὸ **εὐχέλαιο** καὶ ἡ **ιερωσύνη**. Αὐτὰ τὰ τρία μυστήρια δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὰ : εἶναι θεληματικὰ (**προαιρετικὰ**). Ὁ χριστιανός μένει ἐλεύθερος, καὶ ἂν θέλῃ παντρεύεται, ἂν θέλῃ ζητάει νὰ γίνῃ εὐχέλαιο, ἂν θέλῃ γίνεται ἱερέας.

— Γιὰ νὰ ἐλπίζῃ ὁ χριστιανός ὠφέλεια ἀπ' τὰ μυστήρια εἶναι ἀπαραίτητη ἀνάγκη ν᾿ἔχῃ πίστη θερμὴ στὴ δυνατότητα τῆς ὠφέλειας καὶ ν᾿ἔχῃ ἀμεμπτὴ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ καθαρότητα.

---

1. Ἡ *Δυτικὴ Ἐκκλησία* παραδέχεται καὶ τὰ ἑπτὰ μυστήρια καὶ μόνο στὴν τέλευσιν τοῦς ἑκατὸς καινοτομίας, πὸν δὲ στηρίζονται στὶς πηγές τῆς θρησκείας. Οἱ *Διαμαρτυρόμενοι* παραδέχονται μόνο τὸ βάπτισμα καὶ τὴ θεῖα εὐχαριστία, πὸν πιστεύουν πὸς μεταδίδεται ἡ θεῖα χάρις· τᾶλλα μυστήρια τὰ θεωροῦν ἀπλῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς. Ἡ *Ἀγγλικανικὴ* τὴν ᾧρα τελευταία (βλέπε ἐκκλῆσ. ἱστορία) τὰ παραδέχτηκε ὅλα.

§ 6. ΣΕ ΠΟΙΕΣ ΠΗΓΕΣ ΣΤΗΡΙΖΟΥΝΤΑΙ ΤΑ ΑΓΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Πρώτη σειρά: Ὑποχρεωτικὰ Μυστήρια.

— Οἱ πηγές, στίς ὁποῖες στηρίζεται τὸ ἅγιο βάπτισμα, συζητήθη-
καν στὴν ἐξέταση τοῦ 10ου Ἄρθρου
= 1ο Μυστήριο = τὸ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Ἐκεῖ ἠϋ-
= Τὸ Βάπτισμα = ραμε, πῶς ἀπ' τὴν Παλαιὰ Διαθήκη
— Ὑποχρεωτικό. —

ἦταν καθιερωμένη ἀνάλογη τελετὴ (ἡ περιτομὴ). Παρακολοιυθήσαμε, πῶς ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος καθιέρωσε τὸ βάπτισμα γιὰ τὴ συχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν σ' ἐκείνους, ποὺ μετανουοῦσαν. Παρακολοιυθήσαμε ἀκόμα τὸν ἴδιο τὸ Χριστὸ νὰ νηστεύη - νὰ προσεύχεται - νὰ βαπτίζεται καὶ στὸ τέλος νὰ γενικεύη τὴν ἀνάγκη τοῦ βαπτίσματος μὲ τὸ : *«πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»*.

Καὶ τώρα, μὲ πού τὸ μυστήριο τοῦ βαπτίσματος στηρίζεται σὲ τέτοιες ἀδιαφιλονίκητες πηγές, μένει νὰ ἰδοῦμε πότε γίνεται καὶ πῶς γίνεται :

Πότε γίνεται τὸ βάπτισμα.

— Ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ὠδηγοῦσε τοὺς ἀνθρώπους πρῶτα νὰ μετανουήσουν καὶ νὰ προσευχηθοῦν καὶ ἔπειτα νὰ βαπτιστοῦν.

— Ὁ Χριστὸς, πρῶτα νήστεψε στὴν ἔρημο καὶ προσευχήθηκε καὶ ἔπειτα βαπτίστηκε.

— Καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ στὰ παλιὰ χρόνια κατηχοῦνταν πρῶτα καὶ ἔπειτα βαπτίζονταν.

— Εἶναι φανερὸ πῶς : *πρῶτα πρέπει νὰ καταρτίζεται κανένας στὴν πίστη καὶ ἔπειτα νὰ βαπτίζεται.*

Ἡ Ἰουδαϊκὴ Ἐθνησκεία ὠριζε νὰ γίνεται περιτομὴ (πού εἶχε θέση βαπτίσματος) στὰ βρέφη, ἅμα γίνονταν ὀχταήμερα.

Αὐτὸ βρέθηκε ἀργότερα σωστό· γιὰ πολλοί, πρὶν νὰ προκάμουν

νά νοιώσουν, νά πιστέψουν και νά βαφτιστούν, ἐπέβαιναν. Καί ἡ Χριστιανική Ἐκκλησία ἄφηκε νά γίνεται τὸ βάπτισμα χωρίς ἀκόμα, κι ἀφότου οἱ χριστιανοὶ εἶναι βρέφη καὶ νήπια.

Μὰ πῶς νά οἰκονομιώταν ἡ ἀνάγκη, ποῦ ἔπρεπε νά πιστεῦν κανεὶς πρῶτα, γιὰ νά μπορῇ νά βαφτιστῇ :

Ἐρίστηκε ἀπ' τὴν Ἐκκλησία νά παραστέκεται καὶ νά λαβαίνει ἐνεργὸ μέρος στὸ βάπτισμα ὁ **ἀνάδοχος** (νουνός)· νά ὁμολογῇ ἐκεῖνος τὸ **Σύμβολο τῆς πίστεως**, ἀντὶ γιὰ τὸ βαφτιζόμενο νήπιο, καὶ ν' ἀναλαβαίνει (ν' ἀναδέχεται - ἀνάδοχος) τὴν ὑποχρέωση νά διδάξῃ στὸ βαπτιστικό του (ἀναδεχτό του) τίς ἀλήθειες τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ νά τὸν κἀνῃ τέλει κι ἀληθινὸ Χριστιανό.

Στὴ σημερινή ζωὴ τὸ ἱερώτατο αὐτὸ καθήκον τοῦ ἀναδόχου δύσκολα καὶ σπάνια γίνεται, ἂν δὲ παραμελήθηκε κι ὀλοκληρωτικά. Κι ἀπόμεινε τὸ σπουδαῖο τοῦτο καθήκον στὴ φροντίδα τῶν γονέων καὶ στὴν ὑποχρέωση τῶν σχολείων.

Πῶς γίνεται τὸ βάπτισμα.

— Ὁ Μάρκος γράφει στὸ Εὐαγγέλιό του, πῶς ὁ Χριστὸς εἶπε: «ὅποιος βαφτίζεται σὲν ὀνόμαί μου καθαρίζεται ἀπ' τίς ἁμαρτίες» καὶ «τὰ δαιμόνια βγαίνουν μετὰ τὴ δύναμη τῆς πίστεως» (1), γι αὐτὸ **δι-βάβουν ἐξορκισμοὺς ἐπάνω στὸ βαφτιζόμενο.**

— Στὸν βαφτιζόμενο καὶ **νεοφώτιστο** χριστιανὸ ἔρχεται ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· γι αὐτὸ τὸν **ἀλείφουν μετὰ λάδι.**

— Στὸ νερὸ τῆς κολυμβήθρας τοῦ Σιλωὰμ βαφτίζονταν οἱ ἁμαρτωλοὶ τῶν Ἰουδαίων.

— Γιὰ ὑπόδειγμα βαφτίστηκε κι ὁ Χριστὸς στὰ νερά τοῦ Ἰορδάνη· **γι αὐτὸ βαφτιζόμαστε σὲ νερό.**

1. Εὐαγγέλιον «κατὰ Μάρκον» 1ΣΤ'. 16 καὶ 17.

— *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* ὤρισε ὁ Χριστὸς νὰ βαπτίζουσιν τὸν κόσμον : γι' αὐτὸ κι ὁ *ιερέας*, πὺν κάνει τὸ μυστήριον *βαπτίζει (βυθίζει) τρεῖς φορές* τὸ βρέφος στὸ νερό, *μνημονεύοντας* σὲ κάθε βύθισμα (*κατάδυση*) τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. (*Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ . . . . εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ—καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος— Ἀμήν*).

— Τὸν Ἄσπυτο τῆς παραβολῆς, σὰν μετανόησε μὲ εἰλικρίνεια, τὸν ἔντυσαν καινούργια φορεσιὰ· καὶ τοῦ βαπτιζόμενου, ἂν εἶναι βρέφος συχωριέται ἢ προπατορικὴ ἁμαρτία· ἂν εἶναι ἡλικιωμένος συχωριῶνται καὶ οἱ ἀτομικὲς του ἁμαρτίες κι ἀρχίζει καθαρὴ ζωὴ : γι' αὐτὸ *τυλίγομε τὸ νεοφώτιστο μὲ πρωτόβαλτα λευκὰ ὑφάσματα καὶ τὸ ντύνομε μὲ νέα λευκὰ ροῦχα*.

— Πρέπει πάντα νὰ θυμᾶται ὁ χριστιανὸς τὴν πρόσκληση τοῦ Χριστοῦ : «*Ὅποιος θέλει νᾶρθῆ πίσω μου ἄς σηκώσῃ τὸ Σταυρὸ του κι ἄς μ' ἀκολουθήσῃ*» (!). Πιὸ πολὺ πρέπει νὰ γίνῃ φανερό, πὺς ὁ βαπτιζόμενος συμμορφώνεται μὲ τὴν ὑπόδειξη αὐτῆ τοῦ Χριστοῦ : γι' αὐτὸ *φοροῦν στὸ νεοβάφτιστο Σταυρό*.

— Χαρὰ στολίζει τὸ νεοφώτιστο χριστιανὸ καὶ φως πνευματικὸ τὸν ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ : γι' αὐτὸ *περιφέρουσιν τὸ νέο χριστιανὸ γύρω ἀπ' τὴν κολυμβήθρα μὲ λαμπάδες καὶ ψάλλουσιν ἐνθουσιαστικὰ τροπάρια*.

Τοὺς τύπους αὐτοὺς τοῦ βαπτίσματος τοὺς κρατᾶει ἀμετάβλητους ἡ Ὁρθόδοξος Ἁνατολικὴ Ἐκκλησία. Κάνει μόνο μικρὴ παρέκκλιση σὲ σπάνιες περιπτώσεις κι ἔπειτα ἀπ' ἀναπόφευκτη ἀνάγκη. Ἦμα ὑπάρχει κίνδυνος γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ βαπτιζόμενου νὰ βυθιστῆ στὸ νερό,

1. Ματθ. 16. § 24. «*Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι*».

τότε τὸ βάπτισμα γίνεται μόνο με ράντισμα (1). Ἄμα ὁ κίνδυνος νὰ πεθάνῃ κανένα νήπιο ἀβάπτιστο, εἶναι εὐλόγητος, τότε ἕποιος τύχη, ἄντρας ἢ γυναῖκα, τὸ βαπτίζει στὸν ἀέρα· τὸ ὑψώνει τρίς φορές στὸν ἀέρα, λέγοντας τὰ λόγια, ποὺ πρέπει νὰ εἰπῆ ὁ ἱερέας: «βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ . . . στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ— καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος! Ἀμήν».

Οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν **ἔχριαν** (ἄλειψαν μ' ἀρωματικὰ μύρα) τοὺς βασιλεῖς τοὺς, **δηλώνοντας** μ' αὐτό, πὺς τοὺς μετὰδιναν τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

— Ὁ Χριστὸς ἔκαμε **χρῖσμα** καὶ ἄλειψε τὰ μάτια τοῦ γεννημένου τυφλοῦ.

— Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, **ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι** τὸ γιὸ τῆς χήρας στὴ Ναὺν καὶ τὸν ἀνάστησε.

— Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ἅμα εὐλόγησε τὰ μικρὰ παιδιά, **ἔβαλε τὰ χέρια του** ἐπάνω στὰ κεφάλια τοὺς.

— Οἱ μαθητὲς καὶ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου συνείθιζαν νὰ **ἐπιθέτουν** τὰ χέρια στοὺς πιστοὺς.

Ἄλλα αὐτά, **χρῖσμα καὶ ἐπίθεσις χειρῶν**, γίνονταν γιὰ νὰ μετὰδοῦν τὴ θεία χάρι.

Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ γίνεται χριστιανός, καθαρίζεται ἀπ' τὴς ἁμαρτίες μετὰ τὸ βάπτισμα, παίρνει τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ τὸ λάδι, ποὺ τὸν ἀλείφουν καὶ δηλώνει, πὺς θάκοιτουθήσῃ τὸ Χριστό, μετὰ τὸ σταυρό, ποὺ τοῦ φοροῦν.

— Μὰ βρέθηκε σκόπιμο νὰ κρατηθῆ καὶ ἡ παλιὰ παράδοση, ποὺ δῆλωνε τὴ μετὰδοση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν

1. Οἱ Δουτικοὶ κάνουν τὸ βάπτισμα μόνο με ράντισμα.

ἢ μὲ τὸ χρίσμα. Καὶ γι αὐτὸ ὁ νεοφώτιστος χριστιανὸς χρίεται ἢ μυρώνεται (ἀλείφεται μὲ μύρο). Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει κάπου (1) πὼς «ἐκεῖνος ποῦ μᾶς σφραγίζει (ἀλείφει) μὲ μύρο, μεταδίνει τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν καρδιά μας»· γι αὐτὸ ἐπικράτησε νὰ λέη ὁ ἱερέας ἅμα μυρώνη, σφραγίζοντας σταυροειδῶς, «σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου— Ἀμήν».

Καὶ πρέπει ν' ἀγιαστῇ ὁ νοῦς καὶ τὸ λογικόν· γι αὐτὸ χρίεται (μυρώνεται) τὸ μέτωπο. Ὁ ἱερέας κόβει καὶ λίγες τρίχες γιὰ δείγμα, πὼς ἀφιερώνεται στὸ θεὸ ὁ νέος χριστιανός.

— Πρέπει ν' ἀγιαστῇ ἡ καρδιά καὶ οἱ ἐπιθυμίαι· γι αὐτὸ μυρώνεται τὸ στῆθος.

— Πρέπει ν' ἀγιαστοῦν οἱ αἰσθήσεις· γι αὐτὸ μυρώνονται **αὐτιά—μάτια—στόμα.**

— Πρέπει νὰ κολουθήσῃ καλοὺς δρόμους καὶ νὰ κάνῃ καλὰ ἔργα ὁ νέος χριστιανός· γι' αὐτὸ **μυρώνονται χέρια καὶ πόδια.**

Ἐὸ ἅγιο μύρο—τὸ μόνο ὄρατὸ μυστήριον—τὸ παρασκευάζουν ἀνωτατοὶ κληρικοὶ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κάθε Μεγάλῃ Πέμπτῃ.

Παρασκευάζεται ἀπὸ κερὶ, βάλσαμο, μαστίχη, ἀλόη, σμύρνα καὶ ἄλλες 40 διάφορες ἀρωματικὲς οὐσείες, ποῦ παρασταίνουν συμβολικὰ τὰ μέτρητα χάρισματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀπ' τὸ Πατριαρχεῖο τὸ παραλαβαίνει καὶ ἡ Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία μας, γιὰ νὰ δεῖξῃ τὴν πνευματικὴ ἐξάρτησιν καὶ τὸ σύνδεσμό της μὲ τὸ Πατριαρχεῖο (2).

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη βλέπουμε τὸν Ἰακώβ νὰ μετανοῇ (νὰ

= 3ο Μυστήριον = μεταβάλλῃ γνώμην— ἀπόφαση— σκέψην)

Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις γιὰ τὴν ἀπάτην, ποῦ ἔκαμε στὸν πατέρα

— Ὑποχρεωτικὸν — καὶ στὸν ἀδερφὸ του, καὶ νὰ λαβαίνει

συχώρησιν (ἄφεσιν) ἀπ' τὸ Θεόν.

1. Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α—21.

2. Οἱ Δυτικοὶ κάνουν τὸ χρίσμα μόνο ὡς μάθη ὁ χριστιανὸς τὴν Κατήχησιν. Μόνον ἕπισκοπος μπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ. Οἱ Διαμαρτυρούμενοι τὸ περνᾶν γι ἀπλή τελετὴ δίχως σπουδαία σημάσια.

— Επίσης βλέπουμε τὸ Δαβὶδ νὰ μετανοῇ, νὰ παθαίνει ψυχικὴ συντριβὴ γιὰ τὸ ἁμάρτημά του καὶ νὰ ζητᾷ ἐπίμονα καὶ ἀδιάκοπα μὲ προσευχές, μὲ δάκρυα, μὲ φαλμούς συχώρηση ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ νὰ τὴ λαβαίνει.

— Τὸν Ἰωνᾶ τὸ βλέπουμε νὰ ζητᾷ συχώρηση καὶ ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους καὶ νὰ τὴ λαβαίνει καὶ νὰ σώνεται.

— Ὁλόκληρο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, τὸ βλέπουμε νὰ λαβαίνει πάλι τὴ θεϊκὴ προστασία, ἅμα μετανοῇ μὲ εἰλικρίνεια καὶ παύη τις παρεκτροπές του.

— Καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ Πρόδρομος ἐφώνηζε «**Μετανοῆστε**».

— Βλέπουμε τὸν παράλυτο τῆς Καπερναοῦμ νὰ μετανοῇ καὶ νὰ ζητᾷ ἐπίμονα τὴ σωτηρία του καὶ ἀκοῦμε τὸν Κύριο νὰ τοῦ λέη: «**ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι**».

— Ἀκοῦμε τὸν ἐκατόνταρχο τῆς Καπερναοῦμ νὰ λέη μὲ θλίψη: «**Κύριε δὲν εἶμαι ἄξιος νόρθης στὸ σπίτι μου!**» καὶ ἀμέσως βλέπουμε τὸν Κύριο νὰ θαυμάζη, γιὰτὶ «**πουνθενὰ δὲν ἦνρε τόσο δυνατὴ πίστη!**».

— Ὁ Ζακχαῖος σώνεται μὲ τὴ μετάνοια· ὁ Χριστὸς τὸν συχωραίνει καὶ λέει: «**ἐγὼ ἦρθα στὸν κόσμον νὰ ζητήσω καὶ νὰ σώσω τοὺς ἁμαρτωλοὺς**» (!).

Στὸν παράλυτο τῆς Βηθεσδά, ποὺ μετανόησε καὶ ἐθεραπεύτηκε λέη ὁ Κύριος: «**βλέπεις ἔγινες ἐντελῶς καλὰ· πρόσεχε μὴν κάνης ἁμαρτίες γιὰ νὰ μὴ σοῦ γίνη τίποτ' ἄλλο χειρότερο!**»

— Στὸν Ἄσωτο, τὰ δάκρυα τῆς συγκινήσεως τοῦ πανάγαθου Πατέρα, ἐνώνουνται μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας τοῦ ἁμαρτωλοῦ γιοῦ!

— Μᾶς συγκινοῦν τὰ δάκρυα τοῦ σεβάσμιου Πέτρου, ποὺ μετανόει καὶ κλαίει... καὶ σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀρχιερέα Καϊάφα!

1) Βλ. «*Καινὴ Διαθήκη*» σελ. 57. καὶ *Ματθ.* θ' 13.

— Ὁ Χριστὸς εἶπε τοὺς Μαθητὰς του «ὅποιον συχωρῆσατε τὶς ἁμαρτίες θὰ εἶναι συχωρημένους».

Τὰ λίγα αὐτὰ στοιχεῖα ἀπ' τὶς πλούσιες πηγὲς τῆς θρησκείας μας μᾶς δίνουν νὰ καταλάβουμε πῶς: **«ἡ μετάνοια ἢ ἐξομολόγησις, εἶναι μυστήριον θεοῦ, ἀρχαιότατον καὶ θεοσύστατον».**

Ὅσο κακὸ εἶναι νὰ κάνῃ ἁμαρτίες ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν βάπτισίν του, τόσο χειρότερον εἶναι νὰ κολλᾷ μὲ πεισμονὴν στὶς ἁμαρτίες του καὶ νὰ μὴ τρέχῃ τὸν εὐκλεῖο δρόμον τῆς μετάνοιας, **ποῦ θὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν του.** Εἶναι κακὸ ἀγαραχτήριστον νὰ μὴ μπορῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑποτάξῃ τὸν ἑαυτό του, καὶ νὰ κρατᾷ ὑπερβολικὸν ἐγωϊσμὸν καὶ νὰ μὴ ζητᾷ **συγγνώμην!**

Ἀλήθεια!... χρειάζεται πολλή λεπτότητα καὶ εὐαισθησία γιὰ νὰ μπορῇ κανένας νὰ ζητᾷ μ' εἰλικρίνεια συγγνώμην.

Οἱ Ἀπόστολοι μεταδίδοντες τοὺς διαδόχους τοὺς τὴν θεϊκὴν ἐξουσίαν, ποῦ εἶχαν νὰ συχωροῦν ἁμαρτίες σ' ἐκεῖνους, ποῦ μετανοοῦσαν μ' εἰλικρίνεια.

Σήμερα ὁ Χριστιανὸς ἐξομολογείται στὸν ἐπίσκοπον, ἢ στὸν **πνευματικὸν** (ιερέαν, ποῦ ἔχει εἰδικὴν ἄδεια ἀπ' τὸν ἐπίσκοπον) τὶς ἁμαρτίες, ποῦ τὸν συντρίβουν, λαβαίνει τὴν εὐλογία τῆς ἐκκλησίας κατὰ τρόπον πνευματικὸν καὶ μυστηριώδη καὶ μπαίνει πάλι στὸ δρόμον τῆς Ἀρετῆς, ἀπ' ὅπου πρέπει νὰ προσέχῃ νὰ μὴ ξεφύγῃ, νὰ μὴ λοξοδρομήσῃ.

Εἶναι καλὸν καὶ ὠφέλιμον νὰ γίνεται τὸ μυστήριον αὐτὸ πάντοτε, πρὸ τοῦ νὰ κοινωνήσῃ ὁ Χριστιανός.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ Ἁγία Μετάληψις ἢ Θεία Κοινωνία,

= 4ο Μυστήριον =

Ἡ Θεία Εὐχαριστία

— Ὑποχρεωτικὸν —

εἶναι μυστήριον Θεοσύστατον καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς Θείας Λειτουργίας, καθὼς εἶδαμε στὴν Λειτουργικὴν.

— Στὴν Καινὴ Διαθήκην βρίσκουμε, πῶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, πῆρε τὸν ἄρτον, **εὐχα-**

ρίστησε πρώτα τὸ Θεό, τὸν εὐλόγησε καὶ τὸν ἐμοίρασε στοὺς Μαθη-
τῆς καὶ Ἀποστόλους, λέγοντας :

«**Λάβετε φάγετε ! τοῦτό μου ἐστὶ τὸ Σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν
κλώμενον εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν**» (1).

Ἐπειτα τοὺς πρόσφερε τὸ ποτήρι μὲ τὸν οἶνο, λέγοντας :

«**Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες τοῦτό ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς
Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς
ἄφεισιν ἁμαρτιῶν**» (2).

Ἐπειτα πρόσθεσε :

«**Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν**» (3).

— Στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Μαθητῆ καὶ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη βρίσκουμε
τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ :

«**Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ ὁ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν
ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ**» (4).

Ἀπ' τὴν προσεχτικὴ ἐξέταση αὐτῶν τῶν στοιχείων φαίνεται κα-
θαρά, πὼς οἱ Χριστιανοὶ ἔχουμε ὑποχρέωση νὰ κάνουμε ἀνα-
παράσταση τῆς σπουδαίας αὐτῆς τελετῆς, μὲ τὴν ὁποία ὁ Χρι-
στὸς εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ καὶ μὲ τὴν ὁποία γινόμαστε ἕνα
σῶμα μ' ἐκεῖνον.

Αὐτὸ ἔκαναν καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, καθὼς εἶδαμε στὴ **Λει-
τουργικῆ**, καὶ ἐλάβαιναν μέρος (μεταλάβαιναν) ἀπὸ εὐλογημένο ἄρτο
καὶ οἶνο, γιὰ ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου· ἔπαιρναν μέρος (**ἐκοινωνοῦσαν**)
στὸ ἀνέκφραστο μυστήριον, ταχτικὰ μάλιστα καὶ σὲ κάθε λειτουργία (5).

Φυσικὸ ἦταν νὰ διαδοθῆ σ' ὅλους τοὺς Χριστιανούς ἡ χρῆσις τοῦ
μυστηρίου αὐτοῦ. Ἔφτασε καὶ ὡς ἐμᾶς καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάση ὁλόκληρης

(1-2) Μαθ. ΚΤ' 26-28.

(3) Λουκ. ΚΒ'—12.

(4) Βλ. Ἰωάν. Σ'—56.

(5) Ἡ Ἐκκλησία σήμερα παραγγέλλει μνηρικὰ νὰ ἐξομολογώμαστε στὸν πνευματικὸ
Πατέρα καὶ νὰ μεταλαβαίνομε τὸ Σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ τέσσερες φορές τὸ χρόνο,
ποῦ εἶναι καὶ οἱ μεγάλες νηστείες, Χριστούγεννα—Πάσχα—Ἁγ. Ἀποστόλων—Κοιμ. Θεοτόκου.

τῆς λειτουργίας· καὶ εἶναι τὸ πιὸ ἱερόν καὶ τὸ πιὸ κατανοητικὸ σημεῖο τῆς. Οἱ ψάλτες ψάλλουν «**Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν Κύριε, καὶ δεόμεθά Σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν**» καὶ ὁ Ἱερέας — καθὼς εἶδαμε ἐν τῇ Λειτουργικῇ — ἀγιάζει τὰ τίμια Δῶρα, τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ζέον νερόν με διάφορες εὐχὰς καὶ δεήσεις καὶ τελειώνει, παρακαλώντας τὸ Θεὸν ἱκετευτικῶς, μετὰ τὰ λόγια: «**Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα· καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ Σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦτω τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ ἁγίῳ**».

Ὁ Χριστιανὸς ἕτοιμος καὶ κατακάθαρος ψυχικῶς καὶ σωματικῶς (1) προσέρχεται μετὰ σεβασμὸν καὶ μετὰ μεγάλη συναίσθησιν καὶ μεταλαμβάνει ἀπ' τοῦ Ἁγίου Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐνώνεται πνευματικῶς μὲν Ἐκείνῳ (2).

Δεύτερη σειρὰ — Προαιρετικὰ μυστήρια

Ἡ ζωὴ γίνεται πιὸ εὐκολὴ μετὰ τὴν συνεργασίαν τοῦ ἄντρα καὶ τῆς γυναίκας.

= 5ο Μυστήριον =

ὁ Γάμος

— α'. προαιρετικόν. —

Ἐρευνώντας ἐν τῇ Ἱερατικῇ βίβλῳ βρισκόμεθα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα:

— Ὁ Θεὸς εἶδε, πῶς ὁ Ἀδάμ δὲ μποροῦσε νὰ ζῆσιν μόνος καὶ δημιουργήσῃ τὴν Εὔαν καὶ τοῦ τὴν ἐδώκε σύντροφον τῆς ζωῆς του.

(1) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει: (Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους 1Α—28) «**Ὅσες δοκιμασίαι ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτοῦ καὶ εἶσι ὡς τρώγῃ ἀπ' τοῦ ἄρτου καὶ ὡς πίνῃ ἀπ' τοῦ ποτηρίου γιὰ τὸ ὅποιον τρώει καὶ πίνει ἀνάξια, κρεῖμα (ἁμαρτία) τρώει καὶ πίνει, δίχως νὰ ξεχωρίζῃ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ**».

(2) Βλ. Ἑκκλησιαστικὴ Ἱστορία — Λειτουργικὴ. Οἱ λαϊκοὶ ἄνθρωποι μεταλαμβάνουν μόνον ἄρτον ἄρτον· τὰ δὲ παιδιὰ μετὰ τὸ χρίσμα. Οἱ κληρικοὶ ἄνθρωποι καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι μεταλαμβάνουν καὶ ἄρτον ἄρτον καὶ οἶνον. Οἱ Καθολικοὶ μετὰ τὸ χρίσμα.

—Ο Θεός εὐλόγησε τὸ ταξίδι τοῦ Ἑλιέξερ, ποῦ πήγαινε ναύρη νύφη γιὰ τὸν Ἰσαάκ.

—Ο Χριστὸς ἔλαβε μέρος στὸ **Γάμο** τῆς Κανὰ κι ἐθαυματούργησε μάλιστα.

—Ο Εὐαγγελιστὴς Μάρκος γράφει⁽¹⁾ «**Μετὰ τὸ γάμο οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι δύο παρὰ ἓνας μόνο· καὶ οὗς ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω**».

—Ο Ἀπόστολος Παῦλος γράφει⁽²⁾ : «**τὸ μυστήριον τοῦ γάμου εἶναι μέγα ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας**»· κι ἄλλοῦ⁽³⁾ πάλι γράφει : «**ὁ γάμος εἶναι τίμιος καθ' ὅλα**».

Μέσα στὰ στοιχεῖα αὐτὰ τῆς Γραφῆς βρίσκουμε, πῶς :

Πρῶτα ἡ **ζωὴ ἔχει ἀναγκαῖα προϋπόθεση τὸ γάμο**.

Δεύτερα ὁ **γάμος ἐνώνει μὲ τρόπο μυστηριώδη** **δυσὸ ἀνθρώπους σὲ ἓνα**.

Καὶ τρίτο ἡ **ἐνωση αὐτὴ εἶναι πνευματικὴ** **κι εὐλογημένη ἀπ' τὸ Θεό**.

Πῶς γίνεται τὸ μυστήριον τοῦ γάμου; Ὁ νυμφίος ἐντελῶς ἐλεύθερα κι ἀβίαστα δίνει στὴ νύφη τὴν ὑπόσχεση τοῦ γάμου, μπρὸς στὸν ἱερέα, ποῦ εὐλογεῖ τὴν ὑπόσχεση (ἀρραβῶνας). Ἐπειτα ἡ Ἐκκλησία σ' ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ εὐλογεῖ τὴν ἐνωση τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων κι εὐχεται νὰ τοὺς χαρίσῃ ὁ θεὸς ὁμόνοια, νὰ τοὺς χαρίσῃ τὰγαθὰ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Σάρρας, τοῦ Ἰακώβ καὶ τῆς Ρεβέκας, νὰ τοὺς δώκῃ ἀπογόνους, κι ἀκόμα νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴ δύναμη νὰ δώκουν σ' ἐκείνους χριστιανικὴ ἀνατροφή.

Ὁ Γάμος λοιπὸν εἶναι μυστήριον, ποῦ ἡ θεία χάρις ἀγιάζει τὴν κοινὴ ζωὴ καὶ τίς κοινὲς προσπάθειες **δυσὸ ἀνθρώπων διαφορετικοῦ**

(1) Εὐαγγ. κατὰ Μάρκον : κεφ. 10. 8—9.

(2) Ἀπ. Παύλου : Ἐπ. πρὸς Ἐφεσίους Ε'.—32.

(3) » » » » Ἐβραίους II—4.

φύλου. Μά πρέπει νά μήν είναι στενοί συγγενεῖς καί νά εἶναι σωματικά καί πνευματικά ὑγιεῖς.

Οἱ κληρικοί, διάκος καί ἱερέας, μποροῦν νά εἶναι ἔγγαμοι, ἀλλά νάχουν ἔρθῃ σέ γάμο πρὸ τῆς χειροτονίας. Ἐν σὺ μεταξὺ ἀποθήκη ἢ σύζυγός των δὲ μποροῦν νάρθουν σέ δεύτερο γάμο. Οἱ ἀνώτεροι κληρικοί καί οἱ μοναχοὶ μένουσιν ἄγαμοι.

Οἱ ἀλλόθρησκοι δὲ μποροῦν νά συστήσουν νόμιμο γάμο. Οἱ ἀλλόδοξοι χριστιανοὶ (χριστιανοί, ποὺ ἀνήκουν σ' ἄλλη ἐκκλησία) μποροῦν νάρθουν σέ γάμο, ἄμα ὑποσχεθοῦν νά διδάξουν τὰ παιδιὰ τους τὴν ὀρθοδοξία· τὸ γάμο τους ὁμοίως πρέπει νά τὸν κάμουν σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία.

Ἐὰν ἡ διαφορά σὲ χαραχτήρα κάνει τὴ ζωὴ ἀφόρητη, διαλύεται ὁ γάμος, ἔπειτα ἀπὸ νόμιμες διατυπώσεις καί δίνεται διαζύγιο. Ἐπίστερα ἀπὸ θάνατο ἐνὸς συζύγου ἢ ἔπειτα ἀπὸ νόμιμο διαζύγιο ἐπιτρέπεται καί δεύτερος καί τρίτος γάμος (1).

Στὴν Ἁγία Γραφή βρίσκουμε, πὺς ὁ Ἰακώβ, δίνοντας σὲ Θεὸ τὴν ὑπόσχεση νά χτίσῃ θυσιαστήριον στὸν τόπο, ποὺ κοιμήθηκε καί ὠνειρεύτηκε, ἔχυσε ἔλαιον στὴν πέτρα, ποὺ εἶχε βαλμένη γιὰ προσκέφαλον.

— Ὁ καλὸς Σαμαρείτης τῆς παραβολῆς ἔχυσε ἔλαιον στὶς πληγὰς τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν ληστών.

— Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος γράφει (2), πὺς οἱ Ἀπόστολοι γυρίζοντες στὶς κῶμες μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ἐκήρυτταν στοὺς ἀνθρώπους νά μετανοήσουν, καὶ ἔβγαζαν ἀπ' αὐτοὺς

1. Ἡ Παπικὴ καθὼς καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν Διαρρατομένων ἐπιτρέπει καὶ τέταρτο γάμο. Ἡ Παπικὴ δὲν ἐπιτρέπει διαζύγιο.

2. Εὐαγγ. κατὰ Μάρκον, ΣΤ 12—13.

πολλά δαιμόνια, κι άλειφαν με έλαιο πολλούς άρρώστους και τους έθεράπευαν».

Ο Μαθητής κι Άπόστολος Ίάκωβος στην *Καθολική του Έπιτολή* (1) γράφει αυτά τά σχετικά :

«*Αν είναι άσθενής κανένας άπ' τούς χριστιανούς, άς προσκαλεστούν οι πρεσβύτεροι τής Έκκλησίας νά προσευχηθούν γι αυτόν και νά τόν άλείψουν με έλαιο, στό όνομα του Κυρίου. Κι ο Κύριος θά δεχτή τήν εύχή, πού στηρίζεται στην πίστη του και θά τόν θεραπέψη κι άν έχη κάμει άμαρτίες θά συχωρεθή*».

Και ή Έκκλησία μας, μένοντας άκλόνητα πιστή στην Άγία Γραφή, παραδέχτηκε κι ώρισε για τούς πιστούς ιδιαίτερη τελετή σέ έξαιρετικές περιστάσεις, καθώς είναι άρρώστειες, ψυχικές συντριβές και κλονισμοί κ. ά.

Τήν τελετή αύτή τήν ώνόμασε **Εύχέλαιο** και τή δογματίζει, για μυστήριο.

Τό μυστήριο αυτό γίνεται κατά συνήθεια (2) άπό έπίσκοπο και πολλούς Ιερείς (έπτά)· άμα δέν υπάρχουν, μπορεί νά γίνει κι άπό έναν Ιερέα.

Ο Χριστιανός καταφεύγει στή χάρη, πού έρχεται άπ' τό μυστήριο αυτό, και ζητάει τή τέλεσή του, άμα ο ίδιος νομίζει, πώς έχει τήν ανάγκη του. Είναι μυστήριο **έντελώς προαιρετικό**.

Οι κληρικοί, σέ τέτοια περίσταση, έχουν έμπρός τους **έλαιο** και τό εύλογον με **εύχές (εύχέλαιο)** και μ' αυτό άλείφουν σταυροειδώς τό μέτωπο, τίς παρειές και τά χέρια του χριστιανού, πού τούς προσκάλεσε, παρακαλώντας τό Θεό νά τόν θεραπέψη σωματικά και ψυχικά.

Τή Μεγάλη Τετάρτη γίνεται στίς εκκλησίες έπίσημο εύχέλαιο με

1. Ίακώβου *Καθολική Έπιτολή*, Ε' 14 κ. ε.

2. Ίακ. *Καθ. έπ.* Ε. 14 «*άς προσκαλεστούν οι πρεσβύτεροι*».

Κ. Δημητρακοπούλου : Κατήχηση. — Έκδ. Α'

σκοπὸ νὰ προετοιμαστούν οἱ Χριστιανοὶ γιὰ τὴ **Θεῖα Κοινωνία**, ποὺμποροῦν νὰ κάμουν τὴ Μεγάλῃ Πέμπτῃ (!).

Ἐπισημαστέον ὅτι ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ὥριζε νὰ ἐκλέγονται ἀπ' τὴ φυλὴ τοῦ Λευὶ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ **θὰ ἐκτελοῦσαν τὶς θρησκευτικὰς αἰετιὰς.**

= 7ο Μυστήριον =
'Η Ἱερωσύνη
— γ' Προαιρετικόν. —

— Ὁ Χριστὸς ἐξαπέστειλε τοὺς Μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα,

ἀφοῦ πρῶτα τοὺς εὐλόγησε καὶ τοὺς εἶπε: «**Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη κλπ.**»

— Οἱ Ἀπόστολοι ἅμα εἶδαν, πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ χροὺν καὶ βοηθοὺς, γιὰ νὰ ἐπαρκοῦν εἰς τὰ πολλὰ καθήκοντά τοὺς, ἐσύστησαν στοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξουν ἰκανοὺς καὶ ἅμα γίνηκε αὐτὸ «**ἐπέθθησαν ἑπ' αὐτοὺς τὰς χεῖρας τῶν**» καὶ προσευχήθησαν νὰ τοὺς δυναμώσῃ ἡ Θεῖα χάρις.

— Σ' ἕλες τὶς ἐκκλησιαστικὰς ἀργότερα οἱ Ἀπόστολοι ἀφηναικατὰλλήλους ἀντιπροσώπους — **χειροτονοῦσαν** ἐπίσκοπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους — καὶ αὐτοὶ προχωροῦσαν εἰς ἄλλα μέρη (!).

Φαίνεται καὶ ἀπ' τὰ λίγα αὐτὰ σημεῖα, πὼς ἐκεῖνοι, ποὺ ἐκτελοῦσαν τὶς τελετὰς τῆς θρησκείας, δὲν ἦταν ἄνθρωποι τυχαῖοι.

Ἀκόμη φαίνεται, πὼς ἀπ' τὰ πρῶτα Χριστιανικὰ χρόνια ἐπιγράθησε νὰ ἐκλέγονται οἱ κατάλληλοι γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ τοὺς μεταδίνεται ἡ Χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μ' ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν καὶ μὲ παρακλητικὰς εὐχὰς.

Ἡ συνθήκη αὐτὴ κρατεῖ καὶ σήμερον· οἱ διάκονοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐκλέγονται μ' ἀνάλογο τρόπον καὶ αὐτοὶ δὲ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι κλη-

1. Ἡ Διακρυφισμένη Ἐκκλησία δὲν παραδέχεται τὸ εὐχέλαιο. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία κάνει τὸ εὐχέλαιο μ' ἐπίσκοπον καὶ μοναχόν σ' ἐτοιμοθάνατους πιστοὺς, γιὰ νὰ τῶν ἔσχατο ἐφόδιο γιὰ τὴ μέλλουσα ζωὴ.

2. Πράξ. Ἀπ. 14.22-24

ρικοί, χειροτονούνται μ' ανάλογο τρόπο και θεωρούνται **διάδοχοι** κι **ἀντιπρόσωποι** τῶν Ἀποστόλων.

Ἔτσι καθιερώθηκε τὸ μυστήριον τῆς **Ἱερωσύνης ἢ Χειροτονίας**, ποῦ εἶναι **ἐντελῶς προαιρετικόν**.

Κατὰ τὸ μυστήριον αὐτὸ ἐκλέγεται κανονικὰ — σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνες— ἕνας χριστιανὸς **χειροτονεῖται** καὶ λαβαίνει τὴ χάρη νὰ διδάσκη τὸ θεῖο λόγο, νὰ κάνη μυστήρια κι ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς καὶ νάχη μέρος στὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας.

Καθὼς εἶδαμε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (1), διαμορφώθηκε ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία στοὺς βαθμοὺς, στοὺς τίτλους καὶ στὴ Διοίκηση.

Οἱ χαρακτηριστικώτεροι βαθμοὶ εἶναι τρεῖς : **Ἐπίσκοπος, Πρεσβύτερος, Διάκονος** (2).

Ὁ Ἐπίσκοπος χειροτονεῖται — πατώντας ἐπάνω στὸν ἀετὸ (3)— ἀπὸ δυὸ τοῦλάχιστο Ἐπισκόπους, στὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας κι εὐλογεῖ καὶ διδάσκει ἀμέσως. Διοικεῖ τὴν ἐκκλησία, διδάσκει τὸ θεῖο λόγο, κάνει ὅλα τὰ μυστήρια καὶ τὶς τελετὰς.

Ὁ Πρεσβύτερος χειροτονεῖται μόνο ἀπὸ Ἐπίσκοπον σὲ ὦρα λειτουργίας κι ἔπειτα ἀπ' τὸ χερουβικό. Διδάσκει τὸ λόγο τοῦ θεοῦ, κάνει ὅλες τὶς ἱεροτελεστίας (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἁγιασμὸ τοῦ μύρου καὶ τὰ ἐγκαίνια Ἐκκλησίας). Κάνει ὅλα τὰ μυστήρια ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἱερωσύνη. Τὴ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγηση μόνο μὲ **εἰδικὴ ἄδεια τοῦ Ἐπισκόπου** μπορεῖ νὰ τὴν κάμη καὶ τότε λέγεται **πνευματικὸς**.

Ὁ Διάκονος χειροτονεῖται στὴ λειτουργία, μετὰ τὴ Δοξολογία,

1. Βλ. **Ἐκκλ. Ἱστορία**, Διοίκηση σελ. 120.

2. Οἱ τίτλοι : Πατριάρχης — Ἀρχιεπίσκοπος — Μητροπολίτης — Ἀρχιμανδρίτης — Πρωτοπρεσβύτερος — Οἰκονόμος — Σκυοφύλακας — Σφραγιδοφύλακας — Πρωτέκδικος — Σακελλάριος — Ἀρχιδιάκονος κ. ἄ. εἶναι τιμητικοὶ τίτλοι στὴ διοικητικὴ ἱεραρχία καὶ ἀπονέμονται μὲ σχετικὰς ἐκκλ. τελετὰς.

3. Βλ. **Λειτουργικὴ**, Ἱερά σκευὴ σελ. 21.

ἀπὸ ἐπίσκοπο. Διδάσκει τὸ θεῖο λόγο, βοηθάει τὸν ἐπίσκοπο καὶ τὸν πρεσβύτερο· δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ κάνη μόνος τελετὲς καὶ μυστήρια.

Ὁ κληρικὸς πρέπει νὰ ἔχη βίον ἀμεμπτο καὶ ἀνεπλήητο, νὰ ἔχη μόρφωση γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ διδάσκη καὶ νὰ ὁδηγῇ τὸ λαό (1).

---

1. Οἱ Διάκονοι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι μποροῦν νὰ εἶναι καὶ ἑγγαμοί, ὅμως πρὶν νὰ χειροτονηθοῦν. Οἱ Ἐπίσκοποι εἶναι ἄγαμοι. Στὴν Παπικὴ Ἐκκλησία ὅλοι οἱ κληρικοί εἶναι ἄγαμοι. Οἱ Διαμαρτυρούμενοι ἔχουν μόνο διακόνους καὶ πρεσβυτέρους ἑγγάμους καὶ ἐπιτρέπουν καὶ δεῦτερο καὶ τρίτο γάμο καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας καὶ ἔπειτα. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἔχουν καὶ τοὺς τρεῖς βαθμούς.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΗΘΙΚΟ

Στὸ Δογματικὸ μέρος τῆς Κατηχήσεως ἐδίδαχτήκαμε τὶς ἀλη-
θείες, πὸν πρέπει νὰ πιστεύουμε σὰν
Σχέση Δογματικοῦ καὶ Ἠθικοῦ
μέρους. ἀληθινοὶ Χριστιανοί. Εἶδαμε ἀκόμη,
πὸς μᾶς μεταδίνεται ἡ Θεία χάρις μὲ
τὰ Ἅγια Μυστήρια, ἅμα ἔχουμε πίστη θερμή.

Μὰ δὲν εἶναι ἀρκετὸ αὐτό. Ἡ πίστη μας πρέπει νὰ φανερώνεται
μὲ ἔργα ἢ, μ' ἄλλα λόγια, πρέπει τὰ ἔργα μας νὰ συμφωνᾶνε μ' ἐκεῖνα,
πὸν λέμε, πὸς πιστεύουμε.

Ἄμα δὲν ὑπάρχει σωστὴ συμφωνία στὰ ἔργα μὲ τὴν πίστη, ἢ ἅμα
ἡ πίστη δὲ φανερώνεται μὲ ἔργα, δὲν ἔχουμε τίποτε νὰ ὠφεληθοῦμε.

**«Δὲ μπορεῖ νὰ σταθῇ πίστη δίχως ἔργα, καθὼς δὲ μπορεῖ
νὰ ζήση σῶμα δίχως ψυχὴ»**, λέει ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος (*).

Κι ἀληθινὰ ἔχουν ἀξία ἅμα συνυπάρχουν **πίστη καὶ ἔργα, κα-
θὼς σῶμα καὶ ψυχὴ** δίνουν ζωὴ, ἅμα εἶναι ἐνωμένα.

Αὐτὰ τὰ ἔργα — τὰ ἀγαθὰ, τὰ ἠθικὰ ἔργα — μὲ τὰ ὁποῖα λέμε
καὶ δείχνουμε, πὸς ἔχουμε πραγματικὴ πίστη, εἶναι καταγραμμένα
στὴν Ἅγια Γραφή, στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη.

Τόσο στὴν Παλαιὰ, ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη εἶναι καταγραμ-
μένα μὲ πολλὴ συντομία καὶ μὲ μεγάλῃ ἀκρίβεια, ὄχι μοναχὰ τὰ δό-
γματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ζωντανὰ δείγματα τῆς ἀληθινῆς πίστεως — **τὰ
ἠθικὰ καθήκοντα** τοῦ Χριστιανοῦ — καὶ πρὸς τὸ Θεὸ καὶ πρὸς τὸν
πλησίον. Ὅλα αὐτὰ εἶναι δοσμένα σὲ τύπο προσευχῶν κι ἐντολῶν.

Τὸ μέρος τῆς Κατηχήσεως, πὸν ἐξετάζει καὶ προσευχὲς κι ἐντολὰς

1. Βλ. Ἐπιστολὴ καθολικὴ Ἰακώβου Β. § 14 κ. ἐξ.

είναι ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τοῦ Δογματικοῦ, λέγεται *Ἠθικὸ* καὶ χωρίζεται σὲ δύο κεφάλαια: *Προσευχές* — *Ἐντολές*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ

§ 9. ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ, ΠΟΥ ΥΠΑΓΟΡΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη βρίσκουμε συχνὰ τοὺς Πατριάρχες καὶ τοὺς Κριτῆς καὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς Προφῆτες *να προσεύχονται* γιὰ τρεῖς λόγους:

Οἱ γενικὲς βάσεις τῆς προσευχῆς.

Ἡ γιὰ *να ζητήσουν τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ* (Ἄβραὰμ καὶ Σάρρα *να* τοὺς δώκῃ τέκνο — Ἰακώβ *να* τὸν προστατέψῃ στὸ ταξίδι — Μωυσῆς *να* τὸν προστατέψῃ *να* ὁδηγήσῃ τοὺς Ἰσραηλῖτες κατὰ τὴν ἐπιστροφή—Γεδεὼν *να* νικήσῃ τοὺς ἐχθροὺς—Δαβὶδ *να* νικήσῃ τὸ Γολιάθ κ. ἄ.),

Ἡ γιὰ *να εὐχαριστήσουν τὸ Θεὸ* (Νῶε μετὰ τὸν Κατακλυσμὸ—Ἄβραὰμ φτάνοντας στὴ Χαναὰν—Ἰωνᾶς μετὰ τὴ σωτηρία του κ. ἄ.),

Ἡ, τέλος, γιὰ *να δοξολογήσουν τὸ Θεό*, γιὰ τὸ ἄφταστο μεγαλεῖο του (Ἰσραηλῖτες ἔπειτα ἀπ' τὸ θαυμαστὸ πέρασμα τῆς Ἐρυθρᾶς — Δαβὶδ μετὰ τὸ «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα Σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας!» κ. ἄ.).

Καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη βλέπουμε *να γίνονται προσευχὲς* στὸ Θεὸ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους.

Προστασία ζητώντας προσεύχεται ὁ Ἰωακείμ καὶ ἡ Ἄννα— ὁ Ζαχαρίας καὶ ἡ Ἑλισσάβητ—οἱ παράλυτοι—οἱ τυφλοὶ—οἱ δαιμονιζόμενοι—ὁ Ἰάειρος καὶ ἄλλοι.

Ἀκόμη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς — γιὰ νὰ μᾶς δώκῃ παράδειγμα — **προσεύχεται** ζητώντας τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα του μπρὸς ἀπὸ κάθε θαῦμα· **προσεύχεται** μὲ ἀγωνία στὸ ἕρος τῶν Ἑλαιῶν, προσεύχεται στὸ Σταυρὸ, ζητώντας συχώρεση γιὰ τοὺς ἀνόητους σταυρωτὲς του.

Εὐχαριστώντας τὸ Θεὸ προσεύχεται ὁ Συμεὼν στὴν Ὑπαντή τοῦ Κυρίου. **Ἐπίσης** ὁ τυφλὸς μέσα στὸ ναό, πού τὸν πλησιάζει ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ συσταίνει νὰ μὴν ξαναμαρτήσῃ. **Τὸ ἴδιο** ὁ λεπρὸς, πού θεραπεύτηκε, καὶ ἄλλοι.

Εὐχαρίστηση δίνει ὁ Χριστὸς, πού **προσεύχεται** στὸ Μυστικὸ Δεῖπνο, **τὸ ἴδιο** κάνει τὴ στιγμή πού παραδίνει τὸ Πνεῦμα του στὸ Θεὸ λέγοντας «**Τετέλεσται**». **Εὐχαριστοῦν** οἱ Ἀπόστολοι μὲ τὶς προσευχὲς τους τὸ Θεὸ γιὰ τὴ συνδρομή, πού τοὺς ἔκανε· **τὸ ἴδιο** ἔκαναν πάντα οἱ ἅγιοι καὶ οἱ μάρτυρες.

Δοξάζουν τὸ Θεὸ μὲ λόγια προσευχῆς οἱ δαιμονιζόμενοι τῶν παραβολῶν, ὁ Ζαχαρίας, ὁ Ἰάειρος, ὁ λεπρὸς καὶ ἄλλοι· ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς **δοξάζει** τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα του γιὰ τὸ ἔργο, πού ἀποτελεῖωσε.

Καὶ τὰ λίγα αὐτὰ σημεῖα ἀπ' τὰ πολλὰ τῆς Γραφῆς μποροῦν νὰ μᾶς ἐξηγήσουν γιατί καὶ ἔμεις ξεχωρίζουμε τὶς προσευχὲς μας σὲ :

Προσευχῆς, πού παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ (**αἰτήσεις ἢ παρακλήσεις**)

Προσευχῆς, πού εὐχαριστοῦμε τὸ Θεὸ (**εὐχαριστίες**)

Προσευχῆς, πού δοξάζουμε τὸ Θεὸ (**δοξολογίες**).

Ὁ ἄνθρωπος, πού πιστεύει καὶ ἀγαπάει καὶ ἐλπίζει στὸ Θεὸ, μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ προσεύχεται ταχτικά μόνος του στὸ Θεὸ· πρέπει ὅμως νὰ

προσεύχεται και στο Ναό, καθώς είδαμε στη Λειτουργική, μαζί με τους άλλους χριστιανούς.

Ἡ προσευχή πρέπει νὰ γίνεται με πίστη και μ' αἶσθημα και νὰ μὴ εἶναι τυπική ἐπανάληψη συνηθισμένων λόγων.

Ἀκόμα πρέπει νὰ γίνεται με πολλή προσοχή· γιατί ἡ προσευχή εἶναι **μιὰ ὁμιλία τοῦ ἀνθρώπου με τὸ Θεό**. Μιλώντας μ' ἀνθρώπους προσέχουμε νὰ κρατᾶμε ὀρισμένους τύπους και καλὴ στάση και νὰ μὴ φλυαροῦμε. Πολὸ περισσότερο πρέπει νὰ προσέχουμε στὴν προσευχή μας.

Ἡ ἐκκλησία και οἱ χριστιανοὶ γενικά ἔχουμε σὲ χρῆση διάφορες εὐχές — προσευχές — δεήσεις — παρακλήσεις — δοξολογίες — αἶνους — ὕμνους — τροπάρια — αἰτήσεις — ἀπολυτύκια κ. ἄ.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ καταλαβαίνουμε, πὼς ἡ **προσευχή** εἶναι πράμα **ἠθικό**, ἀποτελεῖ μάλιστα τὴ βάση και τὸ πρῶτο κεφάλαιο τῆς **Χριστιανικῆς Ἠθικῆς, τοῦ Ἠθικοῦ Μέρους** τῆς Κατηχήσεως. Τὸ Δεύτερο μέρος εἶναι οἱ **ἐντολές**.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς μᾶς ἔδωκε (1) ὁ ἴδιος **ἓνα τύπο**, ἓνα δείγμα, σύντομης προσευχῆς πρὸς τὸ Θεό. Τὴ λέμε **Κυριακὴ** (τοῦ Κυρίου) **προσευχή** ἢ και «**Πάτερ ἡμῶν**» (ἀπ' τὰ πρῶτα τῆς λόγια).

Ἡ
Κυριακὴ Προσευχή
(«Πάτερ ἡμῶν»)

Ἡ Κυριακὴ προσευχή εἶναι αὕτη:

«**Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς** :

1. Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου.
2. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου.
3. Γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν οὐρανῷ και ἐπὶ τῆς γῆς.
4. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

1. Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. κεφ. 7' § 9—13.

5. *Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.*
6. *Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.*
7. *Ἐπειδὴ οὖν ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ — Ἀμήν.*
Ὅτι Σοῦ ἔστιν ἡ Βασιλεία καὶ ἡ Δύναμις καὶ ἡ Δόξα εἰς τοὺς Αἰῶνας — Ἀμήν.»

Ἐπειδὴ προσέξομε βαθύτερα τὴν προσευχὴ αὐτή, πῶς τὴν χαρακτηρίζει ἀληθινὰ θεϊκὴ χάρις καὶ συντομία, θὰ ἴδοῦμε, πῶς δὲ μένει τίποτε, πῶς νὰ μᾶς χρειάζεται γιὰ τὴν ζωὴν καὶ νὰ μὴ τὸ ζητᾶμε.

§ 10. ΠΟΙΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΕΙ Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ἐπειδὴ ἴδοῦμε λοιπὸν μὲ κάθε συντομία καὶ προσοχὴ τί ζητᾶμε καὶ τί ἐλπίζομε νὰ μᾶς δοθῇ μὲ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν.

Καὶ πρῶτα: ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἀδέρφια, ἀπευθυνόμεστε μὲ τὴν προσευχὴν μᾶς στοῦ Θεοῦ, πῶς εἶναι δημιουργοὶ καὶ πνευματικοὶ μᾶς Πατέρες. Παίρνομε λοιπὸν τὸ θάρρος καὶ τὸν προσφωνᾶμε, (τὸν καλοῦμε) **Πατέρα**.

Ξέρουμε βέβαια, πῶς ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν· ξέρουμε ἀκόμα, πῶς μποροῦμε ἐλεύθερα νὰ τοῦ προσευχηθοῦμε, μὲ τὴν πεποίθησιν, πῶς θὰ μᾶς ἀκούσῃ· μὰ ὅμως, ὡς ἀσύγκριτα ἀνώτερό μᾶς, ὁ Θεὸς μᾶς, τὸν θεωροῦμε πρὸ ψηλά, ψηλότερα ἀπὸ τίς κακίαις καὶ ἀπ' τίς ἁμαρτίας, πῶς σέρνονται στὴ γῆ· ἀνεβάζομε τὸ νοῦ μᾶς καὶ τὴν καρδιά μᾶς, ὅτ' αἰῶνια, ὅτ' αἰῶνια καὶ θεῖα! καὶ γι' αὐτὸ λέμε ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς (πῶς μένειε στοὺς οὐρανοὺς).

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»

Είδαμε στα προηγούμενα τους λόγους, που μας αναγκάζουν να πιστεύουμε, πώς ο Θεός είναι άγιος. Μα αυτό πρέπει να το πιστεύη πρώτος ο κάθε χριστιανός, που βλέπει και προσέχει τα δείγματα της άγιωσύνης του Θεού, κι έπειτα να φροντίζη με το παράδειγμά του και με τη δύναμη του Θεού να κάμη να το πιστέψουν όλοι οι άνθρωποι της Οικουμένης. Όλοι να πιστεύουν στον άγιο Θεό· όλοι να κάνουν μόνο καλές πράξεις. Άπ' όλου ν' αγιαστή τ'ονομά του. Αυτό ζητάμε πρώτα πρώτα, παρακαλώντας:

«*Άγιασθήτω το όνομά Σου.*»

Άμα φτάση εποχή, που να δοξάζεται το άγιο όνομα του Θεού απ' όλους στη γη, τότε δε θα υπάρχουν κακίες, δε θα γίνονται παρανομίες, δε θα φαίνονται δυσκολίες, δε θα γίνονται κακά, καθώς δε γίνονται και στον ούρανό, που βασιλεύει ο Θεός, με τούς δίκαιους νόμους του, ανάμεσα στους Άγίους και στους Άγγέλους.

Αυτού του είδους τη βασιλεία—την ούράνια βασιλεία του Θεού—ζητάμε κι έμεις οι άληθινοί χριστιανοί, νάρθη να βασιλέψη κι εδώ στη γη:

«*Έλθέτω ή βασιλεία Σου.*»

Άμα όλοι πιστέψουμε με ειλικρίνεια στο Θεό· άμα όλοι έκτελούμε κατά γράμμα τις άγιες έντολές του· άμα ζούμε στην άλήθεια και στην αγάπη· άμα βασιλεύουν στη γη οι νόμοι του Θεού· τότε θα μπορούμε να ειπούμε, πώς γίνεται κι εδώ ο' έμας το θέλημα του Θεού, καθώς γίνεται και στον ούρανό, απ' τούς άγιους Άγγέλους. Αυτό ζητάμε με την τρίτη παράκληση λέγοντας:

γ' Παράκληση:
= Γεννηθήτω το θέλημά Σου
ώς έν Ούρανό και επί
της Γης =

γ' Παράκληση:
κατά γράμμα τις άγιες έντολές του· άμα
ζούμε στην άλήθεια και στην αγάπη·
άμα βασιλεύουν στη γη οι νόμοι του
Θεού· τότε θα μπορούμε να ειπούμε, πώς
γίνεται κι εδώ ο' έμας το θέλημα του

«Γεννηθήτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν Οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς Γῆς».

Στὴ ζωὴ καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ζώων ἀκόμη, ἓνα πρᾶμα συμβαίνει σχεδὸν πάντοτε: δὲ σκέπτεται κανέννας εὖτε φαγητὸ οὐτ' ἄλλη ἀπόλαυσι, ἅμα δὲν ἔχη ἡσυχία. Σὰν ἡσυχίασὴ τότε σκέπτεται καὶ τὴν τροφὴν του καὶ τίς ἄλλες του ἀνάγκες.

Κι ὁ ἀληθινὸς χριστιανὸς, ποὺ μόνη σκέψη καὶ φροντίδα του εἶναι νὰ ζῆ καὶ νὰ περνᾷ σύμφωνα μὲ τὴ θέλησιν τοῦ Θεοῦ, σὰ ζήτησε, μὲ τίς προηγούμενες παρακλήσεις του, τὴν δλοκλήρωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, σκέπτεται τώρα καὶ τὴ συντήρησίν του, τὸν ἄρτο τῆς ἡμέρας (τὸν ἐπιούσιον), τὴ βάση αὐτὴ τῆς ζωῆς του, καὶ παρακαλεῖ λέγοντας:

«Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον».

Στὴ ζωὴ ὁ ἄνθρωπος, κι ὁ πιδ ἀγαθὸς κι ἐνάρετος, κι ὁ πιδ ἅγιος

ἀκόμη, εἶναι ἀδύνατο νὰ μείνη ἀναμάρτητος. Ὁ Θεὸς μόνον εἶναι ἀναμάρτητος. Μόνον ὁ Θεὸς εἶναι τέλειος. Ὁ ἄνθρωπος πάντα μένει χρεώστης (ὀφειλέτης), τόσο στοὺς Θεοῦ, ὅσο καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Αὐτὰ τὰ ἠθικὰ χρεῖ (τὰ ὀφειλήματα) παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ μᾶς τὰ συχωρέσῃ (νὰ μᾶς τὰφήκῃ) δίνοντας ἀμέσως τὴν βεβαίωσιν, πῶς κι ἔμεις συχωρᾶμε κι ἀφήνομε (ἀφίεμεν) στοὺς χρεώστες μας (τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν) ὅ,τι μᾶς χρεωστοῦνε: τοὺς συχωροῦμε κάθε βλάβῃ, κάθε ἐνόχλησιν, κάθε στενοχώρια, ποὺ μᾶς προξενοῦνε. Ὁ Κύριος ὁ ἴδιος εἶπε κάποτε (1):

«Ἄμα συχωρᾶτε στοὺς ἀνθρώπους τὰ παραπτώματά τους, τότε κι ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ συχωρέσῃ τὰ δικὰ σας».

1. Βλ. Εὐαγγ. Κατὰ Ματθ. κεφ. ΣΤ'. § 14—15.

ἄμα ὁμως ἐσεῖς δὲ συχωρᾶτε τοὺς ἀνθρώπους τὰ παραπτώματα τούς, οὔτε ὁ πατέρας σας θὰ συχωρέση τὰ δικά σας».

Ἀληθινὰ πρέπει νὰ εἴμαστε πολὺ κακοί, ζητώντας νὰ συχωρευθῶν εἰ ἁμαρτίες μας σὲ στιγμή, πού ἐμεῖς δὲ συχωροῦμε οὔτε τὰ παραμικρὰ σφάλματα (παραπτώματα) τῶν ἄλλων. Οὔτε μπορεῖ νὰ σταθῆ καίνο, πού λένε πολλοί: μὰ σὰ δὲ μὲ συχωρᾶ ὁ ἄλλος, οὔτε κι ἐγὼ τὸν συχωρῶ. Ὅχι, αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου σωστό. Ἐμεῖς πρέπει νὰ κάνουμε τὸ καθήκον μας, σύμφωνα μὲ τὴς ἐδηγίης τῆς θρησκείας μας: γιὰ τὸν ἄλλο, βλέπει ὁ οὐράνιος δικαστής.

Αὐτὰ ζητᾶμε καὶ ὑποσχόμαστε μὲ τὴν παράκληση:

«Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφιέμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν».

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ κάνη πάντα τὸ ἀγαθόν. ἔχει ἀνθρώπινες ἀδυναμίες: ἔχει πολλὰς ἀτέλειες, τὸν τριγυρνᾷ πολλοὶ πειρασμοί, πού πολλὰς φορὰς τὸν νικάνε καὶ τὸν παρασέρνουνε στὸ κακὸ (ἄλλοτε ἀπ' τὴν κακία τοῦ Σατανᾶ κι ἄλλοτε ἀπὸ θεία παραχώρηση, γιὰ νὰ δοκιμαστῆ ὁ χριστιανὸς παραδειγματικά, καθὼς γίνηκε μὲ τὸν Ἰώβ). Ὅχι μοναχὰ ὁ ἄνθρωπος, πού ζῆ μέσα στὴν κοινωνία, πού τὸ κακὸ παραμονεύει ὑπουλα κι ἐλκυστικά σὲ κάθε γωνιά, σὲ κάθε μας βῆμα! ἀλλὰ κι ὁ ἀσκητῆς ἀκόμα, πού ζῆ στὴν ἐρημίᾳ, περιτριγυρίζεται ἀπὸ πολλοὺς πειρασμούς. Ὅχι μοναχὰ ὁ φτωχὸς κι ὁ ἀδύνατος, ἀλλὰ κι ὁ δυνατὸς κι ὁ πλούσιος—κι αὐτὸς μάλιστα πῶς πολὺ—εἶναι ὁ στόχος τοῦ Σατανᾶ, τοῦ Πειρασμοῦ. Καὶ χρειάζεται ἀντοχή: καὶ χρειάζεται δύναμη πολλή, γιὰ νὰ κρατηθῆ ἀνίκητος ὁ χριστιανός, ἄμα τὸν ἀφήκῃ ὁ Θεὸς νὰ μπῆ (ἄμα τὸν εἰσεινέγκῃ) στὸν πειρασμό. Γι' αὐτὸ παρακαλοῦμε:

«Καὶ μὴ εἰσεινέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν».

Καὶ σὺν ἀληθινὰ τρομαγμένοι ἀπ' τῆς θεᾶς τοῦ πειρασμοῦ καὶ ἀπ'
τὸν ὑπελογισμόν τῆς ἀνθρώπινης ἀδυνα-
μίας μας, παρακαλοῦμε νὰ μᾶς γλυτώσῃ
(νὰ μᾶς ρύσῃ) ἀπ' τὸν πειρασμόν :

ζ' Παράκλησις :
= Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ
πονηροῦ =

« Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ».

Καὶ στὸ τέλος τῆς προσευχῆς, ἀναγνωρίζοντας, πὺς ὄλα κείνα, ποῦ ζητᾶμε εἶναι στὴν ἀπόλυτη Ἐξουσία καὶ στὴ Δύναμη καὶ στὴ Δόξα τοῦ Οὐράνιου Πατέρα, δικαιολογοῦμαστε γιὰ τὸ θάρρος, ποῦ πήραμε νὰ τὸν παρακαλέσουμε καὶ λέμε :

« Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία καὶ ἡ Δύναμις καὶ ἡ Δόξα εἰς τοὺς Αἰῶνας » Ἀμήν⁽¹⁾.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

§ 11. ἘΝΤΟΛΕΣ

Καὶ πρῶτα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη : Βρίσκουμε ὀρισμένες καὶ καταγραμμένες μ' ἀκρίβεια τὶς ἐντολές, ποῦ κανονίζουν τὰ καθήκοντα τοῦ πιστοῦ ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ καὶ τοῦ πληροῦ τοῦ. Εἶναι ὁ « Μωσαϊκὸς νόμος ».

Σ' ἐποχῇ, ποῦ ὁ λαὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐσώθηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἀπ' τὴ δουλεία τῶν Αἰγυπτίων καὶ προχωροῦσε γιὰ τὴ « Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας » στὸ δρόμο τοῦ, στὸ ὄρος Σινᾶ, φανερώθηκε ὁ Θεὸς στὸν ὁδηγό του, τὸ Μωϋσῆ, καὶ τοῦδωκε τὶς Δέκα Ἐντολές, γραμμένες σὲ δυὸ πλάκες⁽²⁾.

1. Ἀμήν = Ἀληθεῖα, ἄς γίνῃ ἐτσι.

2. Βλ. Παλαιὰ Διαθήκη σελ. 53—55.

«Οἱ 10 Ἐντολές» ἢ «Δεκάλογος» εἶναι :

- 1γ. — Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.
- 2α. — Οὐ ποιήσεις σεαυτῶ εἰδώλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ἐποκαίτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.
- 3γ. — Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.
- 4γ. — Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων, ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἑργῶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.
- 5γ. — Ἴμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς.
- 6γ. — Οὐ φονεύσεις.
- 7γ. — Οὐ μοιχεύσεις.
- 8γ. — Οὐ κλέψεις.
- 9γ. — Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.
- 10γ. — Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τοῦ πλησίον σου ἐστί».

§ 12. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΚΑΛΟΓΟΥ

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει καθήκοντα στὸ Θεὸ καὶ καθήκοντα στὸν ἐαυτό του καὶ στὸν πλησίον του. Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι γραμμένα στὶς τέσσερες ἐντολὰς τῆς μιᾶς πλάκας.

ΟΙ ΕΝΤΟΛΕΣ ΤΗΣ Α΄ ΠΛΑΚΑΣ. ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ

Ὁ Θεὸς λέει στὸν ἄνθρωπο: *Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου· δὲ θάχης ἄλλους Θεοὺς ἐκτός ἀπὸ μέν.* Αὐτὴ ἡ ἐντολὴ εἶναι ἡ βάση

1η Ἐντολὴ:
= Ἐγὼ εἶμι Κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοὶ Θεοὶ ἕτεροι, πλὴν ἐμοῦ =

γιαὶ ἕλες τίς ἄλλες· ἅμα ὁ ἄνθρωπος πιστεύη πραγματικά στὸ Θεό, κι ἅμα

τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸ σέβεται, τότε ὠρισμένα θὰ κάνη καὶ τίς ἄλλες του ἐντολές.

Ἄμα πιστεύη στὸν ἕνα καὶ μόνο ἀληθινὸ Θεό, δὲ θάναι ἄθεος, δὲ θάναι πολυθεϊστής, δὲ θὰ πιστεύη μαγείες, δεισιδαιμονίες, μαγγανείες, δὲ θάκολουθῇ τοὺς αἰρετικούς, γιατί ἕλα αὐτὰ εἶναι ἄρνηση τῆς πίστεως στὸ Θεό.

«Ποτέ σου νὰ μὴ λατρέψης κανένα εἶδωλο (ὁμοίωμα, χτίσματα τοῦ Θεοῦ)».

2α Ἐντολή:
= Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω... =

Ἡ δευτέρη ἐντολὴ συμπληρώνοντας τὴν πρώτη μᾶς λέει ἔχι μονάχα νὰ μὴ λατρεύουμε ἄλλους Θεοὺς, μὰ οὔτε καὶ

χτίσματα καὶ δημιουργήματα τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ μας νὰ μὴ λατρεύουμε, καθὼς κάνουν οἱ εἰδωλολάτρες.

Ἄμα ἀκολουθοῦμε τὴν ἐντολὴ αὐτὴ, Θεὸς μας θάναι μόνο ὁ **Πνευματικὸς Θεὸς** καὶ τίποτε ἄλλο· οὔτε πρόσωπα ἀγαπημένα, οὔτε χρῆμα, οὔτε ἀπολαύσεις, οὔτε εἰκόνες οὔτε τίποτε. (1)

1. Στὶς εἰκόνες—ποὺ εἶναι ὁμοιώματα τῶν ἁγίων εἶπαμε στὶς Ἑκκλ. Ἱστορ. σελ. 101, πὼς δὲν κάνουμε λατρεία, παρὰ μόνο τιμητικὴ προσκύνηση.

«Μὴ πιάνῃς στὸ στόμα σου τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου μάταια
καὶ δίχως σπουδαῖο λόγο».

3η Ἐντολή:
= Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυ-
ρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ
ματαιῶν =

*Στὴν ἐντολή αὐτὴ πρέπει πολὺ
νὰ προσέξουμε.*

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι, ποὺ πιάνουν στὸ

στόμα τους τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν ἁγίων του, ἐντελῶς ἄσκοπα καὶ
χωρὶς λόγο, ἔως κι ἔτσι... γιὰ νὰ πλουτίσουν τὴν ὀμιλία τους, βεβαιώ-
νοντας τάχα πράματα τιποτένια κι ἀνάξια προσοχῆς.

Ἐπάρχουν ἄλλοι, ποὺ παίρνουν στὸ στόμα τους—καὶ ὑβριστικὰ
μάλιστα—τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων. Ἡ τέτοια
συμπεριφορὰ τους προκαλεῖ καὶ φρίκη καὶ βδελυγμία σωστὴ καὶ τιμω-
ριέται κι ἀπ' τὸν ποινικὸ νόμο.

Ἐπάρχουν καὶ τρίτοι, ποὺ θέλουν νὰ πλαισιώσουν τὶς ὑποσχέσεις
τους μὲ ὅρκους! κι ἔμως εἶναι γνωστὸ, πῶς ποτὲ δὲν τοὺς τηροῦν· εἶναι
γι' αὐτὸ ἀξιοκατάκριτοι καὶ πολὺ σωστά ὁ κόσμος δὲν τοὺς ἔχει σὲ
καμμιὰ ὑπόληψη.

Ὁ Χριστός, συμπληρώνοντας τὴν ἐντολή αὐτὴ, συμβούλεψε, ποτὲ
νὰ μὴν ὀρκιζώμαστε στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἔχι μόνο γιὰ μάταια κι ἀσή-
μαντα πράματα, μὰ οὔτε καὶ γιὰ σπουδαῖα «Ἐγὼ δὲ λέγω μὴ ὁμό-
σαι ὅλως... ἔστω δὲ ὁ λόγος σας *Ναί-Ναί ἢ Οὐ-Οὐ*. τὸ πε-
ρισσὸν τούτων ἐστὶν ἐκ τοῦ πονηροῦ» (1).

Κι ἔτσι εἶναι καλὸ νὰ κάνουμε σὲ κάθε περίπτωση· νὰ περιοριζώ-
μαστε βεβαιώνοντας ἢ ἀρνιούμενοι τὰ περιστατικὰ μὲ ἓνα *ναί* ἢ μὲ ἓνα
ὄχι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψή μας καὶ μὲ τὴ συνείδησή μας.

Ἐρχονται ἔμως κι ἐξαιρετικὲς περιστάσεις, ποὺ εἶναι ὑποχρεωμέ-
νος ὁ ἄνθρωπος νὰ δεχτῆ τὸν ὅρκο, ποὺ τοῦ ἐπιβάλλουν, γιὰ τὴν ἀπό-
δειξη τῆς ἀλήθειας. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συσταίνει τὸν ὅρκο σ' ὁμοίε

1. Βλ. Εὐαγγ. κατὰ Ματθαῖον Ε. § 33-36.

περιστάσεις: «πάσης ἀντιλογίας πέρας εις βεβαίωσιν ὁ ὄρκος» λέει (1). Κι ὁ ἴδιος πολλές φορές στις ἐπιστολές του λέει «μάρτυς μου ὁ Θεός» (2).

Κι αὐτὸς ὁ Κύριος, τότε, πού τὸν ὤρκισε ὁ Καϊάφας, λέγοντας «ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ» (3), δέχτηκε τὸν ὄρκο κι ἀπάντησε—καθὼς ἀπαντοῦσαν καὶ οἱ ραββῖνοι—«**Σὺ εἶπας**».

Σ' ἓνα ὅμως πρέπει νὰ προσέχουμε σὲ παρόμοιες περιστάσεις: πρέπει νάχουμε πραγματικὴ συναίσθηση τῆς σοβαρότητας, πού ἔχει μιὰ τέτοια πράξη, σὰν τὸν ὄρκο! Ὅποιος ὀρκίζεται ψεύτικα ἢ ἐπιτόλαια ἐγκληματεῖ καὶ τιμωριέται κι ἀπ' τὸ Θεὸ κι ἀπ' τὸν ποινικὸ νόμο.

Ἡ ἐντολὴ αὐτὴ λέει στὸν ἄνθρωπο **«ἔξι ἡμέρες νὰ ἐργάζεσαι τὴ δὲ ἐβδόμη νὰ δοξάζῃς τὸ Θεὸ σου».**

4η Ἐντολὴ:
= Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν
Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ
ἡμέρας ἐργῶ καὶ ποιήσεις πάντα
τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ
ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίου
τῷ Θεῷ σου. =

Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ὠρίζε στοὺς Ἰσραηλῆτες νὰ ἐργάζονται τις ἔξι ἡμέρες ἀπ' τὴν ἐβδομάδα καὶ τὴν ἐβδόμη ἡμέρα—τὸ Σάββατο (4)—νὰ τὸ ἀφιερῶνουν στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Μωϋσῆς λέει στὴ **Γένεση**, πὼς ὁ Θεὸς τὴν ἐβδόμη ἡμέρα κατὰπαψε ἀπ' τὰ ἔργα τῆς Δημιουργίας τοῦ Κόσμου. Ἔτσι ἀνέκαθε τὸ Σάββατο ἦταν ἡμέρα λατρείας τοῦ Θεοῦ κι ἀναπαύσεως· ἓνας λόγος ἦταν αὐτός· ἄλλος λόγος εἶναι ἐντελῶς ὑγιεινός· ἢ συνεχῆς κι ἀδιάκοπη ἐργασία φθείρει τὸ σῶμα καὶ ὑποσκάπτει τὴν ὑγεία· ἢ ὑπερκόπωση φέρνει στὴν ἐξάντληση. Εἶναι λοιπὸν καὶ ὑγιεινὴ ἀπαίτηση ν' ἀναπαύεται ὁ ἄνθρωπος.

1. Βλ. Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς Ἑβραίους ΣΤ. § 16.

2. Βλ. ἐπιστολὴ πρὸς Ρωμαίους Α', § 9.

3. Βλ. **Κ. Διαθ.** σελ. 99 καὶ Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΣΤ. § 63-65.

4. Σάββατο: Ἀξία Ἑβραϊκὴ=ἀνάπαυση· ἄλλοῦ σημαίνει ἐβδομάδα

Στὴ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀφιερώνεται στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ τὸ Σάββατο, δηλ. ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας, ἀλλὰ ἡ ἀκόλουθη, ποῦ εἶναι πλησίον τὸ Σάββατο καὶ ἔρχεται πρώτη τῆς νέας ἐβδομάδας, ἡ **Κυριακή**. Ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων ἑορταζόταν. Ἀναφέρεται μάλιστα καὶ στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη⁽¹⁾ γιὰ ἡμέρα ἑορτάσιμη⁽²⁾.

Ἐκκλησιαζόμεστε τὴν Κυριακὴ οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἀπέχουμε ἀπὸ σωματικὰς ἐργασίας. Ὅμως στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μᾶς διδάσκει, πὼς ποτὲ δὲν πρέπει ν' ἀφήνουμε τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάνουμε ἀγαθὰ ἔργα· ὁ ἴδιος ποτὲ δὲν ἔπαυε, καὶ στὴν ἐξαιρετικὴ αὐτὴ ἡμέρα, νὰ θεραπεύῃ, νὰ διδάσκῃ, νὰ δηγῆ, μ' ὅλη τὴν κατηγόρια, ποῦ τοῦκα- ναν οἱ Ἰουδαῖοι, πὼς δὲν «*τηρεῖ τὰ Σάββατα*». ἔλεγε μάλιστα : «*ὁ πατήρ μου ἐργάζεται εἰς τὸν Οὐρανὸν καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι*»⁽³⁾. Ἄλλοτε πάλι εἶπε : «*τὸ Σάββατο γίνηκε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸ Σάββατο*»⁽⁴⁾.

Ἔχουμε λοιπὸν χρέος νὰ μὴν ἀποφεύγουμε ποτὲ νὰ κάνουμε ἀγαθὰ ἔργα—νὰ συντρέχουμε σ' ἔργα σωτηρίας—ν' ἀνακουφίζουμε ἀσθενεῖς καὶ πάσχοντες.

ΟΙ ΕΝΤΟΛΕΣ ΤΗΣ Β' ΠΛΑΚΑΣ. ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΗΣΙΟ

Οἱ δευτέρες αὐτὲς ἐντολὲς δέθηκαν γραμμένες σὲ δευτέρη πλάκα καὶ μιλοῦν γιὰ τὰ καθήκοντα καὶ τίς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον του.

5η ἐντολή :
 =Τίμα τὸν Πατέρα σου καὶ τὴ
 Μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένη-
 ται καὶ ἵνα μακροχρόνιος ἔσῃ
 ἐπὶ τῆς γῆς =

Ἡ 5η ἐντολή δρίζει : Νὰ σέβεται ὁ
 ἄνθρωπος καὶ νὰ τιμᾷ τὸν πατέρα του

καὶ τὴ μητέρα του—τοὺς γονεῖς του—γιὰ νὰ εἶναι εὐτυχής.

1. Ἀποκάλυψη Ἰωάννη : Α.—§ 10.

2. Πράξεις Ἀποστόλων : Κ.—§ 7.

3. Βλ. Εὐαγγέλιο κατὰ Ἰωάννην, Ε—§ 17.—Καινὴ Διαθήκη, σελ. 48.

4. Βλ. Μάρκου Β—27.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη βρίζουμε, πῶς : «ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα κατεδικάζετο εἰς θάνατον» (1)· ἄλλοῦ : «εὐλογία πατρὸς στηρίζει οἴκους· κατάρα δὲ μητρὸς ἐκρίζοι θεμέλια» (2).

Στὴν Καινὴ Διαθήκη βλέπουμε πῶς : «ὁ Ἰησοῦς ἦταν ὑποτασσόμενος στὸν Ἰωσήφ καὶ στὴ Μητέρα του» (3).

Ἀπ' τὸ Σταυρὸ, καὶ λίγο πρὸ τοῦ «τετέλεσται», pronόησε γιὰ τὴ Μητέρα του καὶ εἶπε : «Ἰωάννη, ἰδοὺ ἡ Μήτηρ σου».

Δέχτηκε δίχως ἀντίρρηση τὴν υπέρτατη θυσία λέγοντας : «ὡς γίνῃ οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς Σὺ, Πάτερ» (4).

Μετὰ τὸ «τετέλεσται» πρόσθεσε : «Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμα μου».

Ἡ 5ῃ αὐτὴ ἐντολὴ—ποῦ εἶναι καὶ ἡ πρώτη τῆς σειρᾶς τῶν καθηκόντων πρὸς τὸν πλησίον—εἶναι ἡ βάση γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες. Κατὰ φυσικώτατο λόγο οἱ γονεῖς εἶναι οἱ πρὸ πολλοῦ δικοὶ μας, ἀπ' ὅλους τοὺς πλησίον. Ἄμα κανεῖς τοὺς γονεῖς του δὲν τιμᾷ καὶ δὲ σέβεται, ποῦ τὸν ἀνάθρεψαν, τὸν ἐμόρφωσαν, τὸν ἐβοήθησαν πρὸ πολλοῦ ἀπὸ κάθε ἄλλου, γιὰ νὰ γίνῃ ὅ,τι εἶναι, πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ φερθῇ καλὰ σὲ κάθε ἄλλο πλησίον του !

Πολλὴ εὐγνωμοσύνη πρέπει νὰ χρωστοῦμε στοὺς γονεῖς μας, γιὰ ὅσα ἔκαμαν γιὰ μᾶς· σὲ κάθε εὐκαιρία, καὶ μὲ κάθε τρόπο, πρέπει ν' ἀνταποδίνουμε τὴν εὐεργεσία καὶ νὰ ἐκδηλώνουμε τὸ εὐγενικὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ἀνάλογα πρέπει νὰ φερνώμαστε καὶ σὲ κάθε ἄλλο, ποῦ φροντίζει γιὰ μᾶς· κηδεμόνα, δάσκαλο, πολιτεία, γενικοὺς εὐεργέτες, ἄρχοντες, δικαστὲς κ. ἄ.

1. Βλ. Ἐξοδο : ΚΑ—§ 5—16.

2. Βλ. Σοφία Σειράχ : Γ—§ 9.

3. Βλ. Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην, 16—§ 26.

4. Βλ. Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον : ΚΤ' § 40.—Καινὴ Διαθήκη σελ. 98.

Ἡ ἐντολὴ αὐτὴ ἀπαγορεύει τὸ φόνο ἄλλου ἀνθρώπου.

6η Ἐντολή:
= Οὐ φονεύσεις. =

Ἄμα κανεῖς τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου ἀφαιρῆ, τί ἄλλο μένει νὰ τοῦ κάνῃ; Ἡ ζωὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερο ἀγαθόν, ποῦ

ἔδωκε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο! καὶ κανένας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοῦ τὴ θίξῃ· οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐξουσιάζει τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ, τὸ υπέρτατο αὐτὸ δῶρο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ!

Ὁ Χριστὸς συμπληρώνοντας τὴν ἐντολὴ αὐτὴ λέει: «*Ἠκούσατε... οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος ἔνοχος ἔσται*» (1).

Ὁ Χριστὸς ἠθέλησε μ' αὐτὸ νὰ ξεριζώσῃ τὴν κύρια ἀφορμὴ, ποῦ ὀδηγεῖ στὸ φόνο· ἠθέλησε νὰ καυτηριάσῃ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ὀργή, ποῦ ἐκνευρίζουν τὸν ἀμόρφωτο ἄνθρωπο, ποῦ θολώνουν τὸ νοῦ κι ὀδηγοῦν στὸ ἔγκλημα ἐναντίον ἄλλων ἢ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του!

Κι ἀκόμη παραβάτες τῆς ἐντολῆς εἶναι κι ἐκεῖνοι, ποῦ ἀνέχονται μ' ἀπάθεια νὰ κινδυνεύῃ ἡ υγεία καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἄλλων!

Οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ καὶ οἱ Πολιτικοὶ Νόμοι ἀνέχονται τὸ φόνο καὶ δὲν τὸν θεωροῦν ἔγκλημα, ἅμα γίνεται ἀπὸ παράφρονες—ἀπ' ἀμέλεια—σὲ ὦρα ἀμύνης—στὸν πόλεμο—στὴν αὐτεθυσία· κι ἀκόμη ἅμα ἐπιβάλλεται στοὺς κατὰδικους, γιὰ φρικιαστικὰ ἐγκλήματα.

Δύο πράγματα ἀποτελοῦνε τὴν πραγματικὴ ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ. Ἄμα χάσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴ ζωὴ πεθαίνει πραγματικά· ἅμα προσβληθῇ ἡ ἀτομικὴ του ἢ

7η ἐντολή:
= Οὐ μοιχεύσεις. =

ἢ οἰκογενειακὴ του τιμὴ πεθαίνει ἠθικά· κι ὁ ἠθικὸς θάνατος εἶναι πιὸ ὀδυνηρὸς ἀπ' τὸ φυσικόν! Ἡ οἰκογενειακὴ τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀσάλευτη βάση τῆς οἰκογενειακῆς του εὐτυχίας καὶ τῆς προκοπῆς

1. Βλ. *Ἐυαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον*: Β' § 22.

του· είναι τὸ θεμέλιο τῆς ἠθικῆς Κοινωνίας. Καὶ πρέπει πολὺ νὰ προσέχουμε μήπως γίνουμε ἔνοχοι τέτοιου μεγάλου κακοῦ! Ἄξιζοι νὰ προσέξουμε πολὺ τὴν ἐντολὴν «οὐ μοιχεύσεις!» δηλ. «σεβάσου τὴν τιμὴ τοῦ ἄλλου!».

Ὁ Παῦλος, ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, γράφει, πῶς ἀκόμη πρέπει νὰ προσέχουμε πολὺ γιὰ νὰ μὴ μολύνουμε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ μας μὲ ἀνήθικες πράξεις! γιὰτὶ «τὸ σῶμα μας εἶναι μέλος τοῦ Χριστοῦ! εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (¹).

Ὁ Ἰδιος γράφει ἄλλοῦ, πῶς τὶς περισσότερες φορές οἱ κακὲς συνανατροφές γίνονται ἀφορμὴ νὰ καταντήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἄχρηστος στὴ ζωὴ. «Φθείρουν ἡθὴ χρηστὰ ὀμιλίαι κακαί», γράφει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν στοὺς Κορινθίους! (²).

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος μᾶς συσταίνει, οὔτε νὰ στρέφουμε νὰ βλέπουμε τὶς ἀσχημίες: «ἂν ὁ ὀφθαλμὸς σου σὲ σκανδαλίξῃ ἔξελε αὐτόν, ἵνα μὴ μολυνθῇ ὅλον σου τὸ σῶμα» (³), λέει!

Οἱ κακὲς συνανατροφές, τ' ἄσεμνα θεάματα, τὰ ἐλεεινὰ τραγούδια καὶ τ' ἀνήθικα βιβλία καὶ περιοδικά, ἢ κακῶς ἐννοούμενη ἀνάπτυξη καὶ ὁ φευτοπολιτισμὸς, ἢ κραιπάλη καὶ οἱ ἀτέλειωτες διασκεδάσεις, οἱ αἰσχρολογίες καὶ τ' ἄσχημα παιχνίδια, σπρώχνουν ἀκράτητα στὴν ἀνηθικότητα!..

Καὶ... καταστροφὴ εἶναι πάντα τὸ τέλος στοὺς ἀνηθικούς ἀνθρώπους καὶ στοὺς ἀκόλαστους λαούς!..

Ἐπειτα ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴν τιμὴν, ποὺ ἀποτελοῦνε, καθὼς εἶπαμε,

8η Ἐντολὴ
= Οὐ κλέψεις =

τὴν πραγματικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, ἔρχονται καὶ τὰ ὑπάρχοντά του — ἢ μικρὴ ἢ μεγάλη περιουσία του —

ποὺ καὶ αὐτὴ εἶναι ἓνα συστατικὸ σπουδαῖο, μιὰ ἀνάγκη ἀπαραίτητη

1. Βλ. Α' Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς Κορινθίους, ΣΤ—§ 19.
2. Βλ. Α' Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς Κορινθίους, ΙΕ—§ 33.
3. Βλ. Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, Ε—§ 29.

για τή ζωή. Τις περισσότερες φορές τὰ μικρά αὐτὰ ἀποταμιεύματα ἀποχτήθηκαν μὲ κόπους, μὲ στερήσεις, μ' ἐντιμες προσπάθειες.

Δὲν εἶναι φυσικά καθόλου δικαιολογημένο νὰ ρίχνη κανένας φοβερό μάτι καὶ ν' ἀπλώνη ἀρπαγο χέρι σὲ ξένη περιουσία ! Κι ἀρπαγή καὶ κλεψιά εἶναι βέβαια, ὄχι μόνο ἡ βίαιη καὶ ληστρική ἀφαίρεση τῶν ὑπαρχόντων τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ καὶ κάθε ψεύτικη κι ἀπατηλὴ ἀφαίρεση τοῦ κόπου του, τοῦ ἰδρώτα του.

Κάθε κέρδος, ποῦ ἀποχτᾶται μὲ πονηρὲς ἐξυπνάδες ὁ ψεύτης, ὁ ἀπατεώνας, ὁ αἰσχροκερδής, ὁ λωποδότης, ὁ ληστής, δὲν εἶναι ἐντιμο κέρδος, εἶναι ἄδικο· καὶ, σὰν ἄδικο, ποτὲ δὲν εἶναι εὐλογημένο ! "Ὅσο κι ἂν φαντάζῃ προσωρινὰ στὰ μάτια τῶν ἄλλων μὲ τὴν πολυτέλεια καὶ μὲ τὴ σπατάλη τὸ ἄδικο κέρδος, ὅμως μένει πάντα ἄδικο ! κι ἀληθινὰ κάποια μέρα θὰ σκορπιστῇ στὸν ἀέρα !

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, πρέπει ν'ἄχουμε στὸ νοῦ μας, μπρὸς σὲ κάθε κέρδος, ποῦ ἐπιδιώκουμε, τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ: «οὐ κλέψεις».

Εἶπαμε στὴν *Τετάρτη ἐντολή*, πὼς σὲ κάθε περίστασι, ποῦ κα-

9η Ἐντολή :
= Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ
τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν
ψευδῆ =

λεῖται ὁ ἄνθρωπος νὰ φέρῃ τὴ γνώμη
του γιὰ κάθε πρᾶμα, δὲν πρέπει νὰ λέῃ
ἄλλο τίποτε, παρὰ τὸ *ναὶ-ναὶ* ἢ *ὄχι-ὄχι*.

Κι ἐπειδὴ στὴ ζωὴ συμβαίνει πολλές φορές νὰ λύνουν τὰ δικαστήρια τίς διαφορὲς τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἡ ἀγάπη δὲ μπόρεσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ τίς λύσουν μόνοι τους, εἰ δικαστὲς εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ καλέσουν μάρτυρες καὶ νὰ τοὺς ἐπιβάλλουν ὄρκο, γιὰ ν' ἀποδειχτῇ ἡ ἀλήθεια καὶ ν' ἀποδοθῇ δικαιοσύνη.

"Ἄν σὲ κάθε περίστασι πρέπη νᾶναι καθένας πολὺ προσεχτικός, βεβαιώνοντας ἢ διαψεύδοντας κάθε πρᾶμα, ποῦ ὑπόπεσε στὴν ἀντίληψή του, στὴν περίστασι αὐτή, ποῦ τὸν καλοῦν νὰ βεβαιώσῃ, στὸ ὄνομα

τοῦ Θεοῦ, πράγματα σχετικά με τὴν τιμὴ ἢ με τὴν ὑπόληψη ἢ με τὰ συμφέροντα τοῦ ἄλλου, πρέπει νὰ τὸ νοιώσῃ καθαρὰ: *πὼς οἱ ἀνθρώπινοι δικαστῆς ἔχουν στὸ μέσο τους καὶ τὸν οὐράνιο Δικαστῆ!* Κι ἄς κλονίσῃ νὰ δώκῃ τὴ βεβαίωση ἢ τὴν ἄρνηση ἢ τὴν πληροφωρία, πὺ τοῦ ζητοῦν, σύμφωνα με τὸ δίκιο καὶ με τὴ συνείδησή του, *κι ὄχι ἀνάλογα με φιλίες καὶ συμπάθειες ἢ με πάθη κι ἔχτρες!*

Ἡ ψευτομαρτυρία καὶ ἡ ἀδικη κατάκριση καὶ ἡ συκοφαντία εἶναι *κακοήθεια!* κι ἀποτελοῦν ἔγκλημα. πὺ τὸ τιμωροῦν καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι!

Ἄς ἔχῃ πάντα ὁ καθένας μας ὅπ' ὄψει του τὴν ἐντολή:

«Ὁὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ».

Βλέποντας κανέναν τάγαθὰ τοῦ πλησίον του, πρέπει νὰ χαίρεται καὶ νὰ εὐχαριστιέται, πὺ ὁ διπλάνος
10η Ἐντολή: καὶ νὰ εὐχαριστιέται, πὺ ὁ διπλάνος
= Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ του εἶναι καλά, πὺ ἂν δὲν τὸν βοηθήσῃ.
πλησίον σου ἐστίν = πάντα δὲ θὰ τοῦ γίνῃ κι ἐνοχλητικὸς.

Εἶναι εὐχάριστο νὰναι πλουτισμένος με κάθε εὐτυχία καὶ χαρὰ ὁ διπλάνος μας· καὶ δὲν εἶναι καθόλου κακὸ νὰ παραδειγματιζώμαστε κι ἐμεῖς καὶ νὰ καταβάλλουμε κάθε *ἐντιμη προσπάθεια*, καὶ νὰ ἀναπτύσσουμε κάθε *εὐγενικὴ ἀμιλλα* γιὰ νὰ γίνουμε κι ἐμεῖς καλοὶ κι εὐτυχισμένοι.

Ἄλλὰ στὸ στάδιο αὐτὸ ὑπάρχει ἓνα ἐπικίνδυνο σημεῖο! Χρειάζεται μεγάλη προσοχή, μήπως παρασυρθοῦμε ἀπ' τὴν ἐπιθυμία μας νὰ φτάσουμε τὸ διπλάνο μας, κι ἀντὶ νὰ ἐργαστοῦμε *τίμια* καὶ *ὑπομονετικά*, καταντήσουμε νὰ μᾶς πιᾶσῃ *ζήλεια* καὶ *φθόνος*.

Ἔτσι, ἡ ἀθῶα ἐπιθυμία ἀντρεῖυει σιγὰ - σιγὰ καὶ γίνεται φοβερὸ σαράκι· γίνεται ζήλεια καὶ φθόνος, πὺ κατατρώει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν

καρδιά, πού σκοτίζει τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου! Καὶ τότε ἡ παράβασις ὄλων τῶν ἐντολῶν εἶναι ἐνδεχόμενη καὶ βέβαιη.

Γι' αὐτό, πού σοφά, μᾶς λέει ἡ δεκάτη ἐντολή: «*Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν*».

ΕΝΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, πού, καθὼς εἶπε ὁ ἴδιος, «*δὲν ἦρθε νὰ καταργήσῃ, ἀλλὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ Μωσαϊκὸ νόμο*» ἔδειξε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ μ' ὅλη του τὴ διδασκαλία ἄπειρο καὶ διαρκῆ σεβασμὸ στὸ Μωσαϊκὸ νόμο.

—Τὸ Νομικὸ, ἅμα τὸν ἐρώτησε κείνος, τί πρέπει νὰ κάνῃ γιὰ νὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴ, τὸν παράπεμψε στὸ Νόμο (τὸ Μωσαϊκὸ) λέγοντας: «*ἐν τῷ Νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;*»⁽¹⁾

—Τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους τοὺς ἀποκάλεσε ὑποκριτές, γιατί διδάσκαν καὶ ἐρμήνευαν τὸ Νόμο, πού οἱ ἴδιοι δὲν τὸν ἐτηροῦσαν⁽²⁾.

—Γιὰ τὸ Θεὸ εἶπε, πῶς εἶναι Πνεῦμα καὶ πῶς πρέπει πνευματικὰ νὰ τὸν λατρεύουμε: «*Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας Αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν*»⁽³⁾.

—Στοὺς μαθητὲς του οὐστήσε ἀγάπη, καὶ μόνο ἀγάπη, γιὰ δεῖγμα μοναδικό, πῶς εἶναι μαθητὲς δικοῦ του: «*Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις*»⁽⁴⁾.

—Γιὰ τὸν ἄνθρωπο γενικά, γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο, δηλαδή γιὰ τὸν πλησίον μας, ἐζήτησε καὶ οὐστήσε ἀγάπη ἀπεριόριστη, καθὼς ἀγαπάει κανένας τὸν ἑαυτὸ του!⁽⁵⁾.

1. Βλ. *Εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν*, I—25 κ. ε.

2. Βλ. *Εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν*, I—25 κ. ε.

3. Βλ. *Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον*, ΚΓ—13—40.

4. Βλ. *Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην*, ΙΓ—35.

5. Βλ. *Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον*, ΚΒ—34—40.

Ούτε και τὸν ἐχθρὸ δὲν ἐξαιρεῖ ὁ Κύριος ἀπ' τὴν ἀγάπη μας :
« *Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν, λέει (1), εὐλογεῖτε τοὺς κατα-
ρωμένους ὑμᾶς* ».

Κι ἀληθινά, ὅποιος πιστεύει τὸ Θεὸ γιὰ Πνεῦμα, συμμορφώ-
νεται καὶ μὲ τις τέσσερες πρώτες ἐντολές τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου !

Καὶ ἓνα μόνο Θεὸ, τὸν πνευματικό, λατρεύει· καὶ σὲ εἰδῶλα δὲν
πιστεύει· καὶ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ μιλεῖ μὲ σεβασμό· καὶ στὶς ὠρι-
σμένες ἐορτὲς τὸν λατρεύει μὲ σεβασμὸ καὶ μ' εὐλάβεια πολλή.

Κι ὅποιος πάλι αἰσθάνεται γιὰ τὸν πλησίον του ἀγάπη, ὁμοια
μ' ἐκείνη, ποὺ αἰσθάνεται γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, στὰ σωστά, εἶ-
ναι σύμφωνος καὶ μὲ τις ἕξι δεύτερες ἐντολές τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου,
ποὺ μιλοῦν γιὰ τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον :

Καὶ τοὺς γονιοὺς τιμᾶει κι ἀγαπάει, καὶ τῇ ζωῇ τοῦ πλησίον του
σέβεται· καὶ τὴν τιμὴ του δὲν ἐκθέτει· κι ἀπ' τὰ ὑπάρχοντά του ἀπέ-
χει· καὶ ψευτομάρτυρας δὲν εἶναι· καὶ τίποτε δὲν ἐπιθυμᾶει ἀπ' τὰ
ξένα.

Αὐτὰ θέλοντας νὰ στηρίξει καὶ νὰ συμπληρώσῃ κι ὁ Κύριος ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστὸς συγκέντρωσε καὶ τις δέκα ἐντολές τοῦ Μωσαϊκοῦ
Νόμου σὲ δυὸ μοναχά.

Στὴν πρώτη περιλάβη τις τέσσερες πρώτες ἐντολές τοῦ Μωσαϊκοῦ
Νόμου, ποὺ ἀναφέρονται στὸ Θεό. Καὶ στὴ δεύτερη συγκέντρωσε καὶ
τις ἄλλες ἕξι τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ποὺ καταγράφουν τὰ καθήκοντα στὸ
πλησίον.

Ἔτσι ὁ Νόμος τοῦ Χριστοῦ ἀποτελέστηκε ἀπ' αὐτὲς τις δυὸ
ἐντολές (2) :

1. Βλ. *Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον*, Ε—44.

2. Τις ἐντολές αὐτὲς τις ἔδωκε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λίγο πρὶν νὰ κἀνὴ τὸ δριμύτατο
ἐλεγχὸ κατὰ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων μὲ τὸ «*Οὐαὶ ὑμῖν...*».

« Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου».

« Αὕτη ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή », εἶπε ὁ Κύριος.

« Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ : Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν ».

Καὶ πρόσθεσε ὁ ἴδιος : « Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται κρέμονται » (= ἀναφέρονται) ⁽¹⁾.

---

1. Βλέπε *Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον*, ΚΒ' 36—41.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με τὴν προσεχτικὴ μελέτη καὶ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ — τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως — συμπληρώνονται εἰ ἀπαραίτητες γνώσεις, ποὺ πρέπει νὰ χηγῆ κάθε Χριστιανὸς με στοιχειώδη γενικὴ μόρφωση.

Στὴ σειρά τῶν Θρησκευτικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου παρακολοιθῆσαμε :

Τὴν Ἰουδαϊκὴ θρησκεία, ὅσο μᾶς ἦταν ἀρκετό, γιὰ νὰ φτάσουμε στὴ Χριστιανικὴ.

Εἶδαμε τὴ ζωὴ, τὰ θαύματα, τὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἀφθαστὴ θησία τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴ σωτηρία μας.

Παρακολοιθῆσαμε τίς ὑπεράνθρωπες προσπάθειες τῶν Ἀποστόλων γιὰ τὴ διάδοση τῆς ὡραίας θρησκείας τοῦ Χριστοῦ· τοὺς ἀγῶνες καὶ τὰ μαρτύρια τῶν Πατέρων καὶ τῶν Ἁγίων καὶ τῶν μαρτύρων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας· κι ἐφτάσαμε ὡς τὴ σημερινὴ τῆς διαμόρφωση σ' ὄλη τὴν Οἰκουμένη.

Ἐξετάσαμε ἔπειτα τίς ὑποχρεώσεις, ποὺ ἔχουμε, ὅταν πιστοὶ μιᾶς τέτοιας θρησκείας· καὶ πρέπει νὰ εἶματε σὲ θέση νὰ ποῦμε, ποῦ κάνουμε τὴν πνευματικὴ λατρεία τοῦ Πνευματικοῦ Θεοῦ μας· σὲ ποιὲς περιστάσεις ἐνώνουμε τίς προσευχὲς μας ὄλα τὰ πνευματικὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ· καὶ πῶς ἐκδηλώνουμε τὴν πνευματικὴ λατρεία Του.

Καὶ τέλος, ὅταν σὲ γενικὸ καταστάλαγμα, μαζέψαμε ὄλες τίς γνώσεις μας καὶ καταγράψαμε σὲ ἄρθρα ὠρισμένα δόγματα, ποὺ πρέπει νὰ πιστεύουμε· τύπους, ποὺ πρέπει νὰ προσευχώμαστε· κι ἐντολές,

πού κανονίζουν τις σχέσεις μας με τὸ Θεὸ καὶ με τὸν πλησίον.

Ὅποιος πιστεύει μ' ὅλη του τὴν ψυχὴ στὴν πνευματικὴ δύναμη τῆς ὑψηλῆς καὶ εὐγενικῆς Πνευματικῆς Θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, θὰ νοιώσῃ ὠραιότερη καὶ εὐκολώτερη, πρὸ εὐχάριστη καὶ πρὸ τερπνῆ, πρὸ ὁμορφῆ καὶ πρὸ ἀληθινῆ τῆ ζωῆ του.

Ἡ πίστις στὴν Ἁγία Θρησκεία τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἐλπίδα στὴ παντοδυναμία τοῦ Πλάστη.

Ἡ ἀγάπη ἢ ἀμετρὴ στὸν πλησίον.

Εἶναι ἀρκετὰ στηρίγματα· εἶναι ἀκκτάλυτα ἐφόδια· εἶναι ἀκαταμάχητα ὄπλα, γιὰ νὰ νικήσουμε στὸ σκληρὸ ἀγῶνα τῆς ζωῆς!

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
<i>Εἰσαγωγή</i>	3
Α' Μέρος — Δογματικὸ	
§ 1. <i>Τί ἐξετάζει τὸ δογματικὸ μέρος τῆς Κατηγήσεως</i>	5
<i>Προκαταρκτικὲς γνώσεις.</i>	5
<i>α' Τί εἶναι Πίστις;</i>	5
<i>β' Τί εἶναι Ἐρησκεία;</i>	7
<i>γ' Τί εἶναι Χριστιανικὴ Ἐρησκεία;</i>	10
<i>δ' Τί εἶναι Χριστιανικὴ Ἐκκλησία;</i>	11
<i>ε' Τί εἶναι Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία;</i>	11
<i>ς' Ποιὲς εἶναι αἱ πηγῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἐρησκείας;</i>	12
<i>I— Ἁγία Γραφή</i>	12
<i>A' Παλαιὰ Διαθήκη</i>	
<i>Βιβλία: ἱστορικά, διδαχτικά, προφητικά</i>	13
<i>B' Καινὴ Διαθήκη</i>	
<i>Βιβλία: ἱστορικά, διδαχτικά, προφητικά</i>	15
<i>II— Ἱερὰ Παράδοση</i>	16
§ 2. <i>Ποιὰ εἶναι τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας</i>	18
<i>Γιατί γράφτηκαν σύντομα τὰ δόγματα</i>	

**Δογματικό
Κεφάλαιο πρώτο**

Α'. Τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως. Β'. Τὰ Μυστήρια

Α' Τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως ἢ τὸ «Πιστεύω» τοῦ Χριστιανοῦ

§ 3. Τὸ Σύμβολο τῆς πίστεως	20
§ 4. Ἀπὸ ποιῆς πηγῆς βγαίνουν τὰ Δόγματα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως	21
1 ^ο Ἄρθρο: «Περὶ Θεοῦ»	21
Ἄλλες ιδιότητες τοῦ Θεοῦ	22
Ἡ Ἁγία Τριάδα	24
2 ^ο Ἄρθρο: «Ἡ θεία ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ»	25
3 ^ο Ἄρθρο: «Ἡ ἀνθρώπινη ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ»	26
4 ^ο Ἄρθρο: Τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως	27
5 ^ο Ἄρθρο: Τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως	28
6 ^ο Ἄρθρο: Τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως	29
7 ^ο Ἄρθρο: Τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως	30
8 ^ο Ἄρθρο: «Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα»	31
9 ^ο Ἄρθρο: «Ἡ Ἐκκλησία»	32
10 ^ο Ἄρθρο: «Τὸ Βάπτισμα»	33
11 ^ο Ἄρθρο: «Ἡ ἀνάστασίς μας»	34
12 ^ο Ἄρθρο: «Ἡ μέλλουσα ζωὴ»	35

Κεφάλαιο δεύτερο

§ 5. Τὰ Ἅγια Μυστήρια	36
Τὶ εἶναι καὶ ποιὰ εἶναι τὰ Μυστήρια	36
§ 6. Σὲ ποιῆς πηγῆς στηρίζονται τὰ Ἅγια Μυστήρια	38
Πρώτη σειρά: Ὑποχρεωτικὰ Μυστήρια	
1 ^ο Μυστήριον: «Τὸ βάπτισμα»	38

	Σελίς
Πότε γίνεται τὸ βάπτισμα	38
Πῶς γίνεται τὸ βάπτισμα	39
2 ^ο Μυστήριον: «Τὸ Χρίσμα ἢ Μύρο»	41
3 ^ο Μυστήριον: «Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις»	42
4 ^ο Μυστήριον: «Ἡ Θεία Εὐχαριστία»	44

Δεύτερη σειρά: Προαιρετικά Μυστήρια

5 ^ο Μυστήριον: «Ὁ Γάμος»	46
6 ^ο Μυστήριον: «Τὸ Εὐχέλαιον»	48
7 ^ο Μυστήριον: «Ἡ Ἱερωσύνη»	50

Β' Μέρος — Ἠθικό.

Σχέσις δογματικοῦ καὶ ἠθικοῦ μέρους	53
---	----

Κεφάλαιον πρῶτον—Προσευχές

§ 7. Πηγές καὶ γενικὲς ἀνάγκαι ποὺ ὑπαγορεύουσι τὴν προσευχὴν	54
Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ «Πάτερ ἡμῶν»	56
§ 8. Ποιᾶς ἀνάγκαι ἱκανοποιεῖ ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ	57
Προσφώνησις	57
α' παράκλησις	58
β' παράκλησις	58
γ' παράκλησις	58
δ' παράκλησις	59
ε' παράκλησις	59
ς' παράκλησις	60
ζ' παράκλησις	61
ἐπίλογος	61

Κεφάλαιον δευτέρον

§ 9 Ἐντολές	61
§ 10. Ἀνάλυσις τοῦ Δεκαλόγου	63

Οι ἐντολὲς τῆς Α΄ πλάκας—Τὰ καθήκοντα πρὸς τὸ Θεὸ

1 ^η ἐντολὴ	63
2 ^α ἐντολὴ	63
3 ^η ἐντολὴ	64
4 ^η ἐντολὴ	65

Οἱ ἐντολὲς τῆς Β΄ Πλάκας—Τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν πλησίον

5 ^η ἐντολὴ	66
6 ^η ἐντολὴ	68
7 ^η ἐντολὴ	68
8 ^η ἐντολὴ	69
9 ^η ἐντολὴ	70
10 ^η ἐντολὴ	71

* <i>Ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ</i>	72
* <i>Ἐπίλογος</i>	75

0020560970
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΡΑΜΜΕΝΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ

I. "ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ,"

II. ΔΙΑΘΗΚΗ Γ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

Κ. ΔΙΑΘΗΚΗ, Δ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, Ε' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ, ΣΤ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΣΤ' Δημοτικού Χ. Δημητρακοπούλου.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΕΣ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ Ε' και ΣΤ' Χ. Δημητρακοπούλου.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ-ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ του Δ. Σχολείου Χ. Δημητρακοπούλου

II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

Η ΗΡΩΪΚΗ ΕΛΛΑΔΑ, ιστορία Γ' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου
—Μ. Δώρον

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, ιστορία Δ' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου
—Μ. Δώρον

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΛΛΑΔΑ, ιστορία Ε' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου
—Μ. Δώρον

Η ΝΕΑ ΕΛΛΑΔΑ, ιστορία ΣΤ' Δημοτικού Δ. Παπαϊωάννου
—Μ. Δώρον

III. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, Γ' ΚΑΙ Δ' Δ. Κυριακοπούλου.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, Ε' ΚΑΙ ΣΤ' Δ. Κυριακοπούλου.

IV. ΦΥΣΙΚΑ.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Γ' και Δ' Δ. Κυριακοπούλου.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, Ε' Δ. Κυριακοπούλου.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΣΤ' Δ. Κυριακοπούλου.